

Беларускія Ведамасьці

ВАРШАВА, верасень-лістапад, 2003 г.

Сьвята Дзядоў у Віцебску. 2003 г.

ВІЦЕБСКІЯ ЗМАГАРЫ

Разгул і разбой рэпрэсіўнага рэжыму ў Віцебску — тыповая зьява для цяперашняй падакупацыйнай Беларусі. Выклікае, аднак, павагу цьвёрдая і спакойная пазыцыя віцебскіх змагароў, найперш легендарнага *Ўладзімера*

Плешчанкі, ягонага калегі *Аляксандра Салаўяна* і маладых віцебскіх фронтаўцаў.

Рэжым цынічна дэманструе грубасьць і поўную непавагу да права і да віцебскіх грамадзянаў, якія змагаюцца за Беларусь канстытуцыйнымі мэтадамі.

З найменшай прычыны і без прычыны віцебскіх змагароў цягнуць пад

камедыянцкі суд, судзяца (выслухоўваючы хлусьлівых міліцыянтаў як „праўдзівых сьведкаў”), даюць астранамічныя штрафы, якіх ніхто ня ў стане плаціць і ня плоціць, бо людзі ня маюць з чаго існаваць. Суды, аднак, дэманструюць здзек над людзьмі, сума штрафаў дасягне ўжо хутка пэўна мільёна даляраў.

Рэжым хоча такім чынам застрашыць іншых людзей, а змагароў прынізіць. Аднак гэтага не ўдаецца.

(Фота Ганны Уланавіч)

Шэсьце на Курапаты. Менск, 2 лістапада.

Штрафуюць амаль кожны месяц (а то і па два разы на месяц). Напрыклад, 19-га чэрвеня *Ул. Пleshчанка* і *А. Салаўян* зьбіралі ў цэнтры Віцебска подпісы пад калектыўнай заявай у Вярхоўны Суд на антыканстытуцыйны дзеяньні рэжыму. Тут жа адбыўся напад міліцыі, арышт, суд Чыгуначнага раёну і — штраф у памеры па 150 базавых велічынь (па 2 млн. рублёў ці 1000 даляраў ЗША). Усё гэта адбываецца на працягу некалькіх гадзінаў.

27 кастрычніка *Ул. Пleshчанка* і *А. Салаўян* зноў зьбіралі подпісы пад заявай у Вярхоўны Суд. Зноў напад, арышт, суд, штраф — 1000 даляраў (сярэдні заробак за год). І гэтак увесь час. Нейкі прыдуркаваты фарс, як у гісторыях пра Несьцёрку.

Народнафронтаўскі пікет у Віцебску (26 красавіка 2003 г.)

У кастрычніку, напрыклад, *А. Салаўян* атрымаў ліст з Чыгуначнага суда. Судзя *Вараб'ёва* паведаміла спадару Салаўяну, што ён завочна пакараны судом штрафам у памеры 160 базавых адзінак (2 млн. 240 тыс. рублёў, што ўжо нават больш, чым 1000 даляраў) за „арганізацыю несанкцыянаванага пікетаваньня 28 ліпеня 2003 г. у Віцебску”. Прытым ніякіх похваў у суд ды іншай інфармацыі сп. Салаўян не атрымаў.

Рэжымная „юстыцыя” набывае ўсё больш пачварныя, ідыятычныя формы. Баяцца легальнага супраціву грамадзянаў супраць зьдачы Беларусі ў расейскі палон.

Инфа

МЭМАРЫЯЛЬНЫЯ АБХОДЫ НА ДЗЯДЫ

Менск. 1 лістапада сябры Кансэрватыўна-Хрысьціянскай Партыі — БНФ распачалі мэмарыяльныя мерапрыемствы, прасьвечаньня сёлетнім Дзядам. У Менску больш за сто чалавек прайшлі ўрачыстым шэсьцем пад *Бел-*

Чырвона-Белымі сыягамі да Лошыцкага Яра. Там усталяваны памятны Крыж на месцы, дзе бальшавіцка-расейскія ўлады расстралялі і пахавалі ў 1937 годзе каля дзесяці тысячаў беларусаў. Перад Крыжом прайшоў мэмарыяльны мітынг.

2 лістапада мерапрыемствы, прасьвечаньня Дню Памяці Продкаў Дзяды, працягваліся. Каля Гадзіннікавага заводу сабраліся сотні людзей. Аб 11.30 па пр. Ф. Скарыны вырушыла шэсьце, у якім ішлі больш за чатыры тысячы чалавек. Людзі неслі больш за дзесяць вялікіх Крыжоў, наперадзе свой Крыж неслі сябры зь Пінску. Наогул, у гэты дзень у сталіцу прыехалі, каб узяць удзел у мэмарыяльных мерапрыемствах, з Гомлі, Горадні, Глыбокага, Баранавічаў, Лагойска, Магілёва, Маладэчна ды іншых мясцінаў Беларусі. Па дарозе да шэсьця далучаліся грамадзяне. Людзі неслі нацыянальныя *Бел-Чырвона-Белыя сыягі*, транспаранты „Ушануйма Памяць Дзядоў!”, сьвечкі і кветкі. Праз дзеве з паловай гадзіны шэсьце дасягнула Курапатаў, дзе гучала мэлёдыя Рэквіюма. На Кальварыйскім пагорку Народнага Мэмарыялу адбылася мэмарыяльная ўрачыстасьць, малітва і выступы прысутных вядомых людзей.

Віцебск. 2 лістапада фронтаўцы Кансэрватыўна-Хрысьціянскай Партыі — БНФ праводзілі ў Віцебску мэмарыяльныя мерапрыемствы, прасьвечаньня Дню Памяці Продкаў — Дзяды. Усталявалі два Крыжы на месцах, дзе ў 1920-30-я гады расейска-бальшавіцкія акупанты забівалі беларусаў і хавалі ў безыменных магілах. Потым панеслі трэці Крыж праз цэнтар Віцебска да Успенскага сабору, дзе ў чэрвені 1941 г. каты з расейскага НКВД спалілі жыўцом да 400 палітычных вязьняў гарадзкой турмы. Аднак на людзей з Крыжом накінулася зграя міліцыянтаў на чале з падпалкоўнікам **Андрэям Пракаповічам**, начальнікам Кастрычніцкага РАУС (быў у цывільным адзенні). Міліцыя затрымала 7 асобаў і адвезла ў ізалятар часовага затрыманьня (*Уладзімера Пleshчанку, Аляся Салаўяна, Алега Емельянава, Аляся Пазьняка, Ігара Мацьвеева, Яна Дзяржаўцава, Тамару Мамчыцу*).

Паліцэйскі напад і арышты зробленыя ў сьвяты Дзень Памяці, калі хрысьціянскі народ памінае сваіх продкаў (дарэчы, гэта й афіцыйнае дзяржаўнае сьвята).

3-га лістапада ў Кастрычніцкім раённым судзе

Віцебска адбылося першае паседжаньне суду над арыштаванымі.

11 лістапада адбыўся другі суд. Судзя *Г.Зубрыцкая* традыцыйна для лукашэнкаўскага „правасуддзя” выкарыстала ў якасьці сьведкаў хлусьлівых міліцыянтаў, якія абвінавачвалі людзей „у правядзеньні несанкцыянаванага шэсьця”. З парушэньнем працэдуры і заканадаўства судзя вынесла прысуд Ігару Мацьвееву, Алясю Пазьняку і Яну Дзяржаўцаву — папярэджаньне. Сябры падалі заяву на абскаржваньне несправядлівага і абсурднага прысуду.

Перад гэтым стала вядома, што міліцыя па загаду зьверху зьнішчыла ўсе ўсталяваныя сёлета крыжы на могілках беларускіх пакутнікаў, расстраляных расейцамі. Вандалы ў міліцэйскай форме, вядома, зьяўляюцца толькі выканаўцамі зьначных загадаў антыбеларускага рэжыму.

17 лістапада завяршыўся „судовы працэс”. Судзя *М. Марозава* аб'явіла папярэджаньне сп. Аляксандру Салаўяну, а сп. Уладзімеру Пleshчанку прысудзіла штраф у памеры 150 базавых велічыняў — каля 2,5 мільёнаў рублёў (тысяча даляраў).

(Інфармацыйная камісія Кансэрватыўна-Хрысьціянскай Партыі — БНФ. *Валеры БУЙВАЛ*)

ПІНЧУКІ АДЗНАЧЫЛІ ДЗЯДЫ

Група пінскіх фронтаўцаў ад'ехала ў Менск. Удзельнічалі ў шэсці, ўсталёўвалі ў Курапатах Крыж ад Пінска.

Другая частка адправілася ў вёску Калоднае, што знаходзіцца за 30 кілёметраў ад горада, на тэрыторыі Столінскага раёна. Сябры Фронту зрабілі ўскладаньне кветак і Хвіліну маўчання ля Крыжа Памяці паўстанцам 1863 года. Гэты крыж пастаўлены летам гэтага года Пінскімі арганізацыямі Кансэрватыўна-Хрысьціянскай партыі — БНФ і Беларускага Народнага Фронту „Адраджэньне”.

Тутэйшыя жыхары з задавальненьнем успрынялі гэтую падзею, удзельнічалі ў асьвячэньні Крыжа Памяці, якое зрабілі каталіцкі і ўніяцкі сьвятары.

І гэтым разам, 2 лістапада, прыйшлі жыхары вёскі, прынялі удзел ва ўшанаваньні Памяці.

Яўген ШАТОХІН

83-Я ЎГОДКІ СЛУЦКАГА ЗБРОЙНАГА ЧЫНУ

29 лістапада фронтаўцы Кансэрватыўна-Хрысьціянскай Партыі — БНФ урачыста адзначылі 83-я ўгодкі Слуцкага Збройнага Чыну. Зь Менску на Слуцкіну выехаў аўтобус з сябрамі Партыі з Віцебску, Пінску, Янава, Салігорска. Грамада (больш за 60 асобаў) наведала месцы баёў і правяла мемарыяльныя мерапрыемствы ў *Грознае*, *Семежаве*, *Вызьне* (цяпер *Чырвоная Слабада*) і *Слуцку*. Людзі ішлі пад нацыянальнымі *Бел-Чырвона-Белымі сьцягамі*, сьпяваючы рэлігійныя і ваярскія гімны. Усклалі вянкi і кветкі да Крыжоў, што пастаўлены на магілах паўстанцаў фронтаўцамі ў 1990-я гг. Улады забаранілі аднаўленьне Крыжа ў мястэчку Вызна. Наагул, падчас мерапрыемстваў назіралася надзвычайная актыўнасьць міліцыі. Бегалі патрулі, прысутнічала афіцэрскае начальства, шпікі ў цывільным праводзілі відэаздымкі (людзі кпілі з журналіста радзьё Свабода, які зьявіўся на важнае мерапрыемства, не ўзяўшы з сабой нават прымітыўнага дыктафону — вось дык „летапісец”!). Быў зачытаны зварот *спадара Зянона Пазьняка*, Старшыні Беларускага Народнага Фронту „Адраджэньне” і Кансэрватыўна-Хрысьціянскай Партыі — БНФ. Пра гісторыю Збройнага Чыну расказваў сябра Партыі кандыдат гістарычных навук *спадар Эдвард Зайкоўскі*. Выступілі ўдзельнікі мемарыяльных мерапрыемстваў.

Спадар Юры Беленькі, выконваючы абавязкі ў Беларусі старшыні Беларускага Народнага Фронту „Адраджэньне” і Кансэрватыўна-Хрысьціянскай Партыі — БНФ: „Героі-случакі баранілі нашу зямлю ад расейскай імперыі, пабудаванай на крыві і злачынствах. Гісторыя паўтараецца, сутнасьць гэтай імперыі не змянілася. Сёньня зноў Масква спрабуе захапіць Беларусь. Захапіць, каб зрабіць наш народ рабамі, каб паслаць нашых юнакоў і мужчын на свае жудасныя войны. Так у Чачэніі расейцы паляць жывцом мірных людзей з адзінай мэтай — схаваць свае злачынствы. Наш народ не дазволіць ужо зьнішчыць сваю незалежную дзяржаву, якая ёсьць гарантам нашага эўрапейскага разьвіцьця. Случакі змагаліся за ідэалы Беларускай Народнай Рэспублікі, на грунце гэтай традыцыі ў 1991 г. намаганьнямі Беларускага Народнага Фронту пад кіраўніцтвам Зянона Пазьняка была вернута незалежнасьць нашай Беларусі. Дзякуючы гэтаму вось ужо 12 гадоў нашы

людзі ня ўдзельнічаюць у расейскіх войнах. Але халуйскі прамаскоўскі рэжым імкнецца зьнішчыць нашу культуру і мову, зачыняе беларускія школы і ліцэі, ачмурае народ русіфікацыяй. А цяпер рытуе свой фальшывы рэфэрэндум пра далучэньне Беларусі да Расеі. Ня трэба ісьці на гэты падман, ня трэба ўдзельнічаць у рэжымных гульнях. Увесь народ павінен абараніць Бацькаўшчыну”.

Спадар Аляксей Чахольскі, сакратар Управы Фронту і Партыі: „У 1920 г. Беларусь была адным з напрамкаў расейскай экспансіі. Масква аднаўляла тады сваю імперыю пасля паразы ў сусьветнай вайне. Паглядзіце, і сёньня Расея пнецца на Каўказ, на Украіну, у Малдову, арганізоўвае сваю агентуру ў Летуве. Яны ня могуць жыць мірна. Маскоўская арда можа толькі захопліваць, рабаваць і нішчыць — і так было заўсёды. Хай памятаюць: калі паспрабуюць паняволіць Беларусь — атрымаюць тут другую Чачэнію. Месца будзе мала захопнікам. Нам трэба абараніць мір і спакой на нашай зямлі, арыентавацца на цывільнаваньне краіны, а не на хворую і дурную Расею зь яе экзатычнай імперыяй. Можна толькі паспакуваць расейскаму народу, простым людзям, якія жывуць пад такім зьліччым і бандыцкім кіраўніцтвам, у такой ненармальнай краіне. Паспакуваць народам, якіх паняволіла маскоўская імперыя”.

Спадар Валеры Буйвал, сакратар Управы Фронту і Партыі: „Случакі са зброей у руках сталі сьцяной, каб не пусьціць маскоўскіх варвараў на нашу зямлю. Уся Слуцкіна падтрымала змагароў. Насельніцтва дбала пра параненых, забясьпечвала войска харчамі, малілася за перамогу. Гэта была сапраўдная народная Беларуска Салідарнасьць. Як раз тое, што трэба нам сёньня, калі Расея ізноў пагражае захопам нашай Бацькаўшчыне. Успомнім, як у канцы 1980-х — пачатку 1990-х мы стваралі Беларуска Народны Фронт, як змагаліся за незалежнасьць. Была Беларуска Салідарнасьць, паўсюль, ва ўсіх кутках Беларусі мы сустракалі людзей, што дапамагалі, падтрымлівалі фронтаўцаў, ахвяраваліся дзеля Беларускай ідэі. Наш народ здольны на гэта. Салідарнасьці няма ў Расеі, дзе пануе усеагульная ўзаемная нянавісьць,

Слуцкі Збройна Чын. Слуцк, 29 лістапада 2003 г.

зайздрасць і агрэсія. Там сьмяюцца з жаўнераў і афіцэраў, якія вяртаюцца з каўказкай вайны, пра іх сьпяваюць вадзівільныя песенькі і складаюць анекдоты. Гэта гнілое і нездаровае грамадства. Беларусь — хрысьціянін і добры ў сваёй душы — спачувае простым расейцам, што пакутуюць. Але самы расейцы не спачуваюць ні сабе, ні іншым. Слуцкі Збройна Чын прадэманстраваў вялікія мілітарныя традыцыі нашага народу, баявы дух, які жывы стагодзьдзямі. Няхай памятае пра гэта расейская варварская імперыя”.

Патрыёты прайшлі са сьпевамі па цэнтральнай вуліцы Слуцка і завяршылі мемарыяльныя мерапрыемствы перад гістарычным будынкам, дзе ў 1920 г. месціўся штаб Слуцкага Збройнага Чыну.

(Інфармацыйная камісія
Кансэрватыўна-Хрысьціянскай Партыі — БНФ. В. БУЙВАЛ)

Фота: Мікола Катарахі

БЕЛАРУСЫ ПАД АКУПАЦЫЯЙ:

ЖЫЦЦЁ ДЛЯ БЕЛАРУСІ

(Успамінае спадарыня Лёля Міхалюк)

Перамены

Я родам з Шаркаўшчыны, з вёскі Лонскія. Нарadzілася ў 1930 годзе. Мой тата, *Платон Марцінкевіч*, памёр, як я мела шэсць гадоў, і мы засталіся ўчытырох: мама, я і двух братоў.

Да вайны я патрапіла толькі паўтары гады пахадзіць у школу за польскіх часоў і паўтары гады за савецкіх часоў. Як прышлі саветы, то тыя дзеці, якія ведалі кірылічны альфавэт, пайшлі ўжо ў другую клясу, а я мусіла адступіць адзін год назад і пачаць вучыцца з першай клясы, бо ня ведала кірылічнага альфавэту.

За часоў польскіх вучыцца мне было даволі цяжка, бо я ня ведала польскай мовы і не было каму дапамагчы. Браты пасканчалі сямігодку, але мусілі працаваць на гаспадарцы, дапамагачь маме. Памятаю, як па дарозе ў школу мы ўсе паміж сабой гаварылі толькі па-беларуску, але як перакрочылі школьную браму, мусілі гаварыць толькі па-польску.

Калі прыйшлі саветы, я вельмі цешылася, што ў школе будзем вучыцца на сваёй роднай мове. Настаўніка мы мелі вельмі добрага, ён нас вучыў за польскіх часоў, і калі мы прыйшлі ў школу ўжо за саветамі і пабачылі свайго таго самага настаўніка, мы ўсе былі вельмі ўзрушаныя і здзіўленыя, што ён пачаў да нас гаварыць на такой прыгожай беларускай мове. Тады я ня ведала, што гэта быў сьведомы беларус з Віленскай гімназіі, быў вельмі адданы сваёй прафэсіі, вельмі спакойнага характару. За гэта яго ўсе любілі: і вучні, і бацькі. Але, на жаль, ня доўга яму прыйшлося нас вучыць.

Аднаго разу, як заўсёды, мы чакалі свайго настаўніка. Крыху са спазьненнем заходзіць настаўнік, і пры ім з двух бакоў двух чалавек. Настаўнік быў белы, як ліпа, і кажа да нас: „Дзеткі, я мушу з вамі разьвітацца, я вельмі хворы і мушу ехаць у санаторыю лячыцца.”

А ззду ў клясе заўсёды сядзелі старэйшыя вучні, якія ў тую хвіліну ўсталі і пачалі крычаць: „Няпраўда, што настаўнік хворы. Мы ж бачым, што вас арыштвалі!” І памятаю, як цяпер: мы ўсе ўсталі і пачалі нагамі і рукамі стукаць і крычаць: „Пакіньце нашага настаўніка!” Але яны падхапілі яго пад рукі і павялі ў аўто, якое стаяла пры школьнай браме.

Незадоўга яго асудзілі ў Шаркаўшчыне як ворага народу. Якая яго спаткала доля — ня ведаю, але вельмі часта ўспамінаю гэтага добрага чалавека, шчырага беларуса. Яго прозьвішча было *Кавалёнак*.

Напачатку і наша вёска цешылася, што прыйшлі саветы, што Беларусь будзе злучаная, што будучь свае школы, установы і г.д. Але па кароткім часе, як знікла ўсё ў крамах, як пачаліся арышты нявінных людзей, як пачаліся падаткі на яйко, на малако, ды ўсё іншае, тады ўсе зразумелі, што гэта ня тое, чаго спадзяваліся. Але баяліся нават сусед з суседам пра гэта гаварыць.

Памятаю аднаго разу сказалі, што прывязуць матэрыял у вёску. Людзі ўсю ноч стаялі ў калейцы, каб купіць матэрыялу, а прывезлі адзін звой, такога празрыстага цывяістага. Людзі пакуплялі, але мала хто з яго што пашыў.

Немцы і партызаны

У 1941 годзе, як Беларусь забралі немцы, напачатку мы немцаў ня бачылі, бо наша вёска была далёка ад галоўных дарог і горада, пад самым лесам. Спачатку ў нашу вёску пачалі прыходзіць жыды па начах, якія ўцяклі ад сьмерці ў лес. Яны ня мелі ніякай зброі, а толькі прыходзілі ўначы і прасілі харчоў. І вяскоўцы ім давалі, што маглі. Памятаю, мая мама бывала напачь маленькіх булачак хлеба, каб можна было перадаць праз фортакчу, не адчыняючы дзьвярэй, і з гэтым яны адыходзілі. Толькі адна жыдоўка, старэнькая жанчына (называлі яе Барыха), часта начавала ў нашым таку. Барыху ўсе добра ведалі. Перад вайной яна хадзіла па вёсках і прадавала ўсялякія драбноты (ніткі, іголки, стужкі і іншыя рэчы).

Потым ў нашу вёску наехала шмат палонных байцоў з Чырвонай арміі, і быў загад ад немцаў, каб кожны гаспадар узяў аднаго альбо двух у сваю хату. За харчы яны мусілі дапамагачь на гаспадарцы. Некаторыя зь іх больш пілі і гулялі, чым дапамагалі. Ніхто зь вяскоўцаў іх не прымушаў да працы, усё залежыла ад іх характару. Але як у вёсцы жылі байцы, то тады мы ўжо больш жыдоў ня бачылі.

Так прайшоў некаторы час. Тады пачаліся напады гэтых „байцоў” на немцаў і на сялян. Там немца забілі, там дом спалілі альбо селяніна забілі, часам усю сям’ю выстралялі альбо абрабавалі. Найбольш пачалося рабункаў. Забіралі ад гаспадара ўсё „пад мятлу”, пры гэтым моцна лаяліся па руску.

Тады немцы далі загад, каб кожны гаспадар здаў свайго „байца” немцам. Але хто з гаспадароў павядзе іх да немцаў? Усе яны пайшлі ў лес, а потым некаторыя зь іх прыязджалі ў вёску і здэзекваліся над тымі, хто ім дапамагаў.

Быў і такі выпадак. Адна сям’я жыла за ракой пры лесе. Аднаго разу прыйшлі партызаны ў белы дзень і на парозе застрэлілі бацьку. На той час у хаце нікога не было. Яго жонка і шмат вяскоўцаў (і я ў тым ліку) зьбіралі журавіны, як прыбег іхны малодшы сын па матку, плачучы, што партызаны застрэлілі бацьку. А крыху пазьней на тым самым парозе немцы застрэлілі старэйшага сына. Засталася маці з малодшым сынам, які загінуў потым у Чырвонай арміі на вайне (забралі бальшавікі, як прыйшлі ў 44-м, і адправілі пад кулі).

Вось так цяперлі людзі ад адных і ад другіх. Дасталася і нашай сям’і ад партызанаў. Гэта было так. У нас таксама жылі два байцы, але яны прыйшлі ў вёску шмат пазьней, і мы мусілі іх прыняць. Адзін зь іх быў беларус з Воршы, называўся Грыша, а другі ўкраінец Аляксеі. І калі немцы загадалі здаць байцоў, то пераважна ўсе пайшлі ў лес, а нашыя не захацелі ісьці ў лес, а вырашылі дабрацца да дому, да сям’яў. Мы ім далі цывільную вопратку, і мой малодшы брат перавёў іх праз Шаркаўшчыну. Так яны пайшлі.

Мінуў некаторы час. У нашу вёску не зьяўляліся ані немцы, ані партызаны. Усё было ціха. Аднаго вечара ляціць тройка конных партызанаў і затрымаліся пры нашай хаце. Калі яны ўляцелі ў хату, мы адразу пазналі самага галоўнага. Гэта быў расеец, які жыў у аднэй удавы праз дом ад нас, але у нас ён быў амаль кожнага вечара. Піў, еў і гуляў, бо ў нашай хаце заўсёды зьбіралася моладзь. Мама рабіла смачную кіслую капусту, і гэта была для яго добрая закуска. Уляцеўшы ў хату, ён як зьвер накінуўся на маму, пачаў сварыцца з апошніх слоў, каб аддавала аружжа, якое пакінулі байцы, што ў нас жылі, ды пачаў страляць, паставіўшы маму да сыняны. (Аружжа мы ніякага ня мелі і ня бачылі, гэныя байцы прыйшлі да нас з гольмі рукамі). Спачатку мама думала, што ён жартуе, кажа яму: „Я ня маю ніякага аружжа, а калі яны мелі і дзесь схавалі, то шукай і забірай; нам яно непатрэбна”.

Але ён не шукаў, толькі па два разы на тыдзень прыязджаў і тое самае паўтараў. Забар’я братоў дзесь на ўсю ноч, там іх зьбівалі і нарана вярталіся галодныя, халодныя і зьбітыя. Гэта паўтаралася больш за месяц часу. Нарэшце сказаў, што ужо час скончыўся. Як прыедзе наступны раз, то ўсю сям’ю застрэліць. Так мы і чакалі на тую ноч. Але ў тую ноч толькі адзін партызан праляцеў па нашай вёсцы і нідзе не затрымаўся, а хутка пазарэчнай дарогай пагнаў у лес. Мы ня ведалі, што рабіць, усю ноч ня спалі. А раніцай у нашу вёску наехала поўна немцаў. (Як немцы папалілі вёскі зь людзьмі, наша вёска засталася апошняй, што не спалілі. Праўда, хутары папалілі, але людзей выгналі ў вёску.) А партызаны сядзелі ў лесе, як мыш пад мятлой. Ніхто іх не зачапіў. І так яны „ваевалі”, рабуючы вёскі. Ня ведаю, як было па ўсёй Беларусі, але ў нас так яно было.

Па некаторым часе і наша вёска згарэла. Ніхто дакладна ня ведае, ці запалілі немцы, ці партызаны, бо быў перастрэл. Толькі ведаю, што ў нас была прыгожая новая школа, пабудаваная перад вайной, у якую я хадзіла. Яна знаходзілася паміж дзьвюх вёсак у полі, пры дарозе. За нямецкіх часоў была зачыненая, бо гэта лічылася партызанская зона. Але ўсяроўна яе партызаны спалілі. Не магу зразумець, чаму ім гэты прыгожы будынак перашкаджаў.

Лёля Міхалюк

Такім чынам у вайну вёска была спаленая у часе перастрэлкі немцаў з партызанкай. Мы ўжо там не жылі, апошнім часам былі ў Шаркаўшчыне.

У 1944 годзе, як ужо фронт набліжаўся і немцы адступалі, то Шаркаўшчыну эвакуавалі; казалі, што тут будзе фронт, і ўсе мусяць пакінуць яе. Не было прымусу, каб усе ехалі ў адзін бок: хто куды. Нам казалі так: „Вязьджайце, горад мусяць быць апарожнены. Вы даедзеце там дзесь далей, як фронт сьціхне, тады вы вернецца назад”.

Нямеччына

Мы з гэтай надзеяй і ехалі, бо маме з трыма дзецьмі не было куды вяртацца (не было ні хаты, нічога). І ехалі разам з усімі. Транспарт ішоў — не было відаць ані пачатку, ані канца. Немцы кіравалі, куды ехашь. Потым па дарозе ўсіх мужчынаў ад нас адлучылі. Іх павезьлі ў адзін бок (і мы ўжо тады пра іх нічога больш ня ведалі), а нас павезьлі ў другі бок. Але як мы паехалі, то ўжо не маглі вярнуцца. Нас ужо везьлі гэтак, як быў ськіраваны ўвесь транспарт. Нельга сказаць, што нас ня вывезьлі. Таксама мы ня мелі нідзе шансу вярнуцца.

Гэтак мы прыехалі аж да Гданьска. А як прыехалі да Гданьска, тады ўжо немцы нам кіравалі (ладавалі, садзілі і рабілі, што хацелі).

У Гданьску нас пасялілі ў вагоны і павезьлі на Бэрлін. З Бэрліну нас высадзілі ў такі загароджаны абоз. Мы там прабылі, можа, зь месяц. Адтуль нас рассялілі па гаспадарых на працу: каго ў фабрыкі, каго да гаспадароў.

Адносіліся немцы да нас усяляк. Былі добрыя людзі, былі дрэнныя. Мы з мамай палілі на працу да гаспадара ў маленькі гарадок **Остэрбург** (120 кілёмэтраў ад Бэрліна, яго нават на мапах не адзначана) і працавалі ў яго аж да капітуляцыі: бульбу капалі, садзілі агарод, малацілі — усё, што патрэбна было па гаспадарцы.

У гаспадароў сям’я была досыць вялікая, яны мелі двух жанатых сыноў і васьмігадовую ўнучку. Але помачы гаспадару было мала, бо толькі адзін сын працаваў у бацькі, а другі сын і дзеве нявесткі працавалі ў горадзе, але жылі ў бацькі. З бацькам у іх дружбы не было, толькі да маткі добра адносіліся. Гаспадыня была нядрэнная, а з гаспадаром усе сварыліся. Такі ўжо быў чалавек.

Словам, гаспадар быў дрэнны, але ягоныя сыны і нявесткі добрыя. Мы з імі жылі вельмі добра, і яны нам шмат у чым дапамагалі, што як свае родныя. А гаспадар ужо, бацька, дык быў і да сыноў дрэнны, ня толькі да нас. Гэтакую меў натуру.

У іх быў вялікі прыгожы дом, які знаходзіўся па другім баку чыгуначнай станцыі. Яны мелі бункер, у які мы хаваліся ад налётаў.

На першым паверсе жылі толькі самы гаспадары (двух старых). На доле былі дзеве кухні (адна кухня, што мы елі, а другая — што яны елі). Дом быў на два канцы. На трэцім паверсе з аднаго боку жылі два сыны, абодва жанатыя, але, на жаль, сыны і нявестка былі нямыя і глухія. Таму мне не ўдалося навучыцца нямецкай мовы.

Пасярэдзіне быў такі пакойчык, што нам далі. Мы там спалі наверх. Пакойчык быў добры, чысты, пярыны на ложку добрыя.

Але да канца вайны мы там не дажылі. На новым месцы мы жылі за 5 кілёмэтраў ад гарадка. Там мы даглядалі за агародам. Жылі ў новапабудаваным бараку зь немцамі, у якіх дамы былі пабамбардаваныя.

Там нас застала капітуляцыя. Пяць дзён мы ня ведалі, хто заняў горад. Аднаго вечара па вуліцы праляцела пяць амэрыканцаў на матарах. Тады мы сабраліся і пайшлі ў горад. Гэта акурат быў Вялікдзень. У нядзелю раненька мы прышлі ў горад, а там усё ціха і спакойна, толькі на пляцы ўсё дагарала, што чужынцы нарабавалі ад немцаў, у якіх яны жылі. Бо як занялі амэрыканцы, то праз тры дні чужынцам было дазволена рабіць, што хочучь, толькі не забіваць. І так яны бралі, што хацелі, а рэшту ськідалі на пляцу і палілі. Там мы знайшлі тое-сёе падсілкавацца, і дзякавалі Богу, што на Вялікадні мы пад’елі, бо праз тыздзень часу мы ўжо ня мелі харчоў. Таго ж дня мы пайшлі да сваіх знаёмых. Яны жылі ў вельмі добрага гаспадара, у іх заўсёды можна было добра паесці.

Гэты гаспадар быў вельмі багаты, меў вялікі прыгожы дом на два канцы. У адным канцы ён сам жыў, а праз вялікі калідор, на другім канцы было кіно. Ён меў шмат чужынцаў, што ў яго працавалі, бо да таго меў вялікую ферму. Пасья капітуляцыі ўсе ад яго адышлі (рускія — у рускі абоз, адкуль іх везьлі на радзіму; французы паехалі ў Францыю, палякі выехалі ў польскі абоз). Калі

мы гэтага гаспадара спаткалі і пачалі пытацца пра ўсіх, ён нам расказаў і запытаўся, дзе мы жывём і як маемся. Мы казалі, што ня маем, дзе жыць і ня ведаем, што рабіць. Ён казаў: „Перазджайце да мяне і жывіце, колькі хочаце”. Ён быў вельмі добры чалавек, сям’і ня меў, жыў толькі з васьмнаццацігадовай дачкой. Пасья капітуляцыі займаў вялікае становішча ў гарадзкім урадзе.

Так мы і пераехалі да гэтага гаспадара. Дапамагалі яму каля дому, мелі раскошнае памяшканьне, самі сабе гатавалі. Тры разы на тыздзень там ішлі амэрыканскія фільмы для войска. Тады іх наезджала поўны панадворак і часта прыносілі нам чыкаляд, цукеркі, пячэньні (хоць і так мы не былі галодныя).

Аднаго разу мяне паклікаў адзін амэрыканец і сказаў, што калі мы ня хочам ехаць у Савецкі Саюз, то каб уцякалі адгэтуль, бо тут зоймуць рускія, але папрасіў строга, каб я гэтага нікому не казала. Гаспадару я таксама не сказала, але сказала штось падобнае, і ён зразумеў. Запрэлі пара коней, і ягоны работнік Ганс завёз нас у польскі абоз.

Мы пачалі думаць, куды нам падацца. Трэба было альбо ехаць назад, на Беларусь (у Савецкі Саюз), альбо, калі застацца на Захадзе, то ісьці ў польскія абозы. (Абозы ў тым часе былі толькі польскія і рускія.) Хто ішоў у рускія — тых усіх адпраўлялі назад у Савецкі Саюз.

Пайшлі чуткі, што ніхто на Бацькаўшчыну не даяджае, проста вязуць дзесь далей на Сібір. Мы вырашылі пайсьці ў польскі абоз. Гэта быў вельмі вялікі абоз, людзей было напхана, як селядцоў. Пасялілі нас там у вялікі барак. Там дзе хто стаяў — там і спаў, а каб выйсьці, трэба было пераступаць праз людзей (бо гэта быў зборны пункт, адкуль усіх вывозілі далей на захад. Тую акаліцу сапраўды аддалі рускім).

Нас адтуль вывезьлі апошнімі, і мы трапілі ў маленькі лягер. Там было вельмі дрэнна і небясьпечна, бо вельмі часта наезджала савецкае войска, і каго пабачылі з выгляду на чужынца, то сілай хапалі ў аўты і вывозілі ў СССР. За лягер выйсьці ня можна было, мы сядзелі ў адным маленькім бараку, аж 9 асобаў. Там мы праходзілі так званы „скрынінг”. Прыезджала камісія 8 чалавек розных нацыянальнасьцяў, садзілі кожнага па адным за стол і выпытвалі, што хто хацеў. Хто прайшоў гэты „скрынінг”, таго пакідалі, а хто не прайшоў, таго аддавалі рускім.

Мы засталіся ў лягеры, і незадоўга пераехалі ў другі лягер Мар’янталь. Там мы мелі знаёмых. Мне трохку шанцавала: мы жылі ў школьным доме з настаўнікамі разам, былі вельмі сымпатычныя, добрыя людзі. Там я пачала хадзіць у школу, у трэці кляс, і мне было вельмі цяжка. Яны дапамаглі мне, давучвалі вечарамі, каб я дагнала вучняў па сваім узросьце. Гэта была амэрыканская зона, і там кармілі вельмі добра. Памятаю, пайду, набяру хлеба, пухлых булак, як дроў на рукі, і прыношу для ўсіх, хто там быў. Усе бралі, хто колькі хацеў, а рэшту мая мама насушыла (пяць вялікіх мяшкоў сухароў, якія пазьней вельмі прыдаліся).

У тым лягеры жыло некалькі беларускіх сем’яў і два праваслаўныя сьвятары, якія часта вязьджалі, каб больш чаго даведацца. І так яны знайшлі беларускі лягер Ватэнштэт (арганізаваўся ў Нямеччыне).

Ватэнштэт

Тады мы кінулі польскі абоз і пераехалі ў беларускі (Ватэнштэт), бо не маглі дачакацца, як найхутчэй пераехаць да сваіх. Тут мы пачуліся, як удома: свае людзі, свая мова, царква, сваё ўсё.

Пераехалі мы акурат перад пачаткам навучальнага году. Там ужо арганізавалі пачатковую школу, гімназію, скаўтынг быў закладзены, усялякія драматычныя гурткі былі, хоры і г.д.

Нас экзаменавалі, і мне ўдалося паступіць на першы курс гімназіі. Было цяжка, трэба было прыпомніць кірыліцу (бо вучылася ж я ўжо па-польску, ужывалі лацінку). Пашла ў гімназію, у скаўты. Дзе што патрэбна было, то нам ўсюды належыла быць. Там наагул жыцьцё у нас было сапраўды вельмі-вельмі актыўнае, вельмі патрыятычнае. Там былі адпаведныя настаўнікі, прафэсары, якія нас вучылі.

Усе настаўнікі адносіліся да нас, як да сваіх родных дзяцей. І *Галіяковы* там былі, *Люня*, *Люся* і *Часлаў Буцькі* былі, *Раіса Жук-Грышкевіч*, *А. Крыт* (будучы *Мітрапаніт Андрэй*) і іншыя.

Ніколі не забуду спадарыні *Валі Жукоўскай*, па мужу Пашкевіч (сястра Раісы Жук-Грышкевіч, цяперака — у Канадзе). Яна была галоўнай кіраўніччай

скаўтак. Яна давала мне асобныя лекцыі па скаўцкіх законах. Абецьве яны (Валя і Раіса) аддавалі ўсе свае сілы ў гэтым напрамку. У гімназіі ў нас выкладала надзвычай добрая мая любімая настаўніца — спадарыня *Галіякова* (жонка Галіа). Кіраўніком гімназіі і скаўтаў ў той час быў спадар *Панцэвіч*.

А сёмай гадзіне ва ўсіх нас, маладых, быў пад'ём. Убіраліся ў спартовае — і на гадзіну на гімнастыку за лягер. Пасьля гімнастыкі сьнедалі і — хто ў школу, хто ў гімназію. Гэта трывала да чацьвёртай гадзіны дня.

Пасьля — перакусвалі і ішлі на скаўцкія заняткі. Там мелі свае асобныя лекцыі па скаўцкіх законах, прысягу прымалі, здавалі таксама экзамены, маршыравалі, сьпявалі, складалі прысягу быць вернымі Богу і Бацькаўшчыне — вучыліся скаўцкага жыцця. Кожнага дня было падняцьце *Бел-Чырвона-Белага Сьцягу*, і кожны раз пры гэтым мы сьпявалі нашу скаўцкую песню:

Беларусь — наша маці-краіна,
Ты з нас моцных зрабіла людзей,
Не загінулі мы і ня згінем,
Покуль Ты нас наперад вядзеш!
Прысягаем Табе мы сягоньня,
Што пакуль хоць адзін з нас жыве,
Нашай слаўнай Крывіцкай Пагоні
Мы ня здрадзім, мы ўславім яе.

Усе, хто пабыў у Ватэнштэце, кожны пазнаў, хто ён ёсьць, чаго ён годны, што ён ёсьць беларус. Да гэтага я ведала, што я беларуска, але ж я ня ведала сваёй гісторыі, сваёй прошласці, ня ведала нічога свайго. Нас там вучылі гэтаму ўсяму.

Адначаліся ўсе нацыянальныя сьвяты, арганізаваліся вечарыны славуць беларускіх паэтаў і пісьменьнікаў. На сьвяткаваньнях выступаў танцавальны гурток, сьпяваў хор, дэкламаваліся вершы і г.д.

Нас стараліся вучыць, як мага найлепш, як найбольш даць ведаў. Бо кожны разумее, што гэтыя абозы ня будуць вечныя, што гімназія ня будзе вечная, што

Беларускія скаўты ў лягery Ватэнштэт. 1947 г.

сёньня альбо заўтра нешта з намі станецца, дзесь мы паедзем. То нашыя настаўнікі і выкладчыкі — кожны гэта разумее — і стараўся як найболей даць беларушчыны, як найболей даць гісторыі і ўсяго, што маглі. (Дзюкуючы гэтаму, потым, калі я прыехала ў Англію, я ўжо добра ведала, хто я ёсьць, была добра падмацаваная ў беларускім жыцці. А прыказку з верша нашага дарагога дзядзі Федзі (так мы звалі *Хведара Ільішэвіча*) яшчэ і сьняньня памятаю: „Куды б нас лёс ня кінуў, у чужы й далёкі сьвет, ніколі не забудзем наш лягер Ватэнштэт”.

Лягер Ватэнштэт знаходзіўся ў ангельскай зоне. Тут было крыху іначай. Тут не кармілі так добра, як у амэрыканскай зоне, але для нас гэта ня мела значэньня. Мы былі ішчаслівыя, што паміж сваіх людзей, а да таго ж мы мелі пяць мяшкоў сухароў, што хапала для нас і іншых на даўжэйшы час.

Лягер яшчэ заставаўся, але пачалі ўжо набіраць першы транспарт рабочых на работу ў Англію. Тады мы зь ім не паехалі, а другім транспартам мы ўжо з мамай выехалі. (Пра братаў мы нічога ня ведалі ў тым часе.) Гэта было вельмі цяжкае рашэньне, бо мы ня ведалі, якое жыцьцё нас чакае і што з намі будзе за морам.

У апошні вечар перад ад'ездам нам сарганізавалі вялікую забаву, а на другі дзень увесь лягер выйшаў, каб разьвітацца. На разьвітаньне камэндант лягеру спадар *С. Коўш* выступіў з прамовай і пажадаў нам усяго найлепшага, а мне ўручыў беларускі сьцяг, каб мы гэтым прадстаўлялі сваю калёнію на ангельскай зямлі.

Англія

Так мы зь *Бел-Чырвона-Белым сьцягам* прыехалі ў Англію ў 1947 годзе. Нас, беларусаў, ехала вялікая група. Тут нас пасялілі ў лягеры недалёка ад гораду *Ёрк* разам з усімі іншымі нацыянальнасьцямі, адкуль разьвіталіся на працу. Мы ведалі, што будзем працаваць у тэкстыльных фабрыках, бо падпісалі кантракт на 2 гады.

Па дарозе ў Англію, на караблі нам далі крыху грошай на дробныя расходы, і мы з калежанкамі за пару дзён сабраліся са сваімі грашмыма і пайшлі пехатой у Ёрк. Гэта было досыць далёка. Аўтобусам ехаць каштавала два пэны на той час (2 пэны нічога ня вартыя). Зьведаўшы крыху горад, нам удалося купіць белага хлеба, булчак і г.д. Гэта ўсё было на карткі, але ангельцы вельмі добра да нас адносіліся і заўсёды нам штось прадавалі. І вась з торбачкамі мы ідзём назад. Дзьвюх з нас (Каця і Жэня) засталіся адпачыць, а мы з Ліпай памаленьку ідзём. І тут нас даганяе паліцэйскае аўто. Машына затрымалася, і паліцыя кліча нас да аўто. Мы думаем: папаліся, зьвязуць нас на паліцыю, паглядзяць у нашы торбы. А яны завезьлі нас ў лягер і разьвіталіся.

У той час ангельцы мала што ведалі ці чулі пра Беларусь і беларусаў, і мы спатыкаліся зь вялікімі цяжкасьцямі, каб выглумачыць, хто мы ёсьць. Так было

і ў гэтым лягery. Там кожнага дня выпісвалі прозьвішчы па нацыянальнасьці (куды хто мае ехаць на працу). Так сталася, што зь беларускай групы нас першых выпісалі (мяне, маму і Кацю Янцэвіч — па мужу Вініцкая). Запісалі нас у украінскую групу, з чым мы не пагадзіліся і пайшлі са скаргаў да кіраўніка лягеру. Перакладчыца не хацела нас пуськаць у канцэлярыю, казала, што гэта нічога важнага. Але мы дамагаліся, пакуль не пачуў сам кіраўнік і вышаўшы запытаўся, у чым справа. Мы папрасілі, каб пагаварыць зь ім, але без перакладчыцы. Ён вельмі прыемна нас прыняў.

На другі дзень на табліцы мы былі запісаньня па прозьвішчы як беларусы.

Прывезьлі нас ў невялікі гарадок *Тодмордэн*. Там засталася мая калежанка Каця, а мяне з мамай пасялілі ў адной старэнькай, якая жыла ў фабрычным доме, далёка ад галоўнай дарогі. Там стаяла зачыненая фабрыка і было некалькі дамоў, у якіх жылі людзі, якія там працавалі.

Наўкола было досыць прыгожа, у полі паміж гораў, недалёка працякала рэчка, і ў выходныя дні вельмі шмат прыязджала людзей адпачыць. Людзі зрана ішлі ў царкву, а пасьля абеду — на шпацьер. Так праводзілі час. Але нам там было вельмі нязручна (нявыгадны даезд у фабрыку), і мы знайшлі памешканьне пры самой фабрыцы. Гэта быў вялікі дом на тры паверхі. Гаспадары адвялі нам пакой на самым версе, які нам каштаваў ледзь ня ўвесь мой заробак. Але тут нам было выгадней. Мы самі харчаваліся. Усё было на карткі, але нешта ўдавалася купіць і бяз іх.

Праца на фабрыцы была не такая цяжкая, найгорш было прывыкнуць да грукатні машынаў. Я праз два тыдні нічога ня чула — так гудзела ў вушах.

Мы ўжо ведалі, што ў Англі ёсьць арганізацыя *Згуртаваньне беларусаў Вялікай Брытаніі* (ЗБВБ), ўжо мелі адрасы. Адразу, як прыехалі, пачалі перапіску. Пазнаходзілі, дзе хто з нашай групы пасяліўся і пачалі адзін другога

Першая беларуская дэманстрацыя ў Галіфаке на поўначы Англіі. 1949 г

адведваць. Так мы зьведвалі яшчэ больш беларусаў (а ў тых часы кожны беларус лічыўся, як свой родны). Як зарабілі першыя грошы, зараз з Кацяя паехалі ў **Лёндан**, каб спаткаць беларусаў і больш чаго даведацца, паглядзець, запазнацца. І так пачалося беларускае жыццё ў Англіі.

Тады першы раз мы спаткалі прафэсара **Вінцэнта Жук-Грышкевіча**. Ён быў першым старшэйшым ЗББВ з айцом **Чэславам Сіновічам** (ён тады быў яшчэ сьвятаром). І шмат іншых спаткалі. Адразу ўступілі ў ЗББВ, і ў хуткім часе былі прызначаныя ў „Мужы даверу”. (Бо на поўначы яшчэ не былі створаныя Аддзелы ЗББВ, а прызначалі „Мужы даверу”. Так мы распачалі грамадзкае жыццё ў Англіі.

Дзякуючы перапісцы, мы хутка навязалі знаёмства зь беларусамі ў **Брадфордзе**. Лістоў даставалася па чатыры-пяць на дзень. Усе пісалі, бо трэба было даведацца, знайсці сваякоў, знаёмых. Пісалі адзін да аднаго і многія так знаходзілі сваіх. Там ужо вельмі шмат было беларусаў. Адны прыехалі з Нямеччыны, другія — што пазвальняліся з польскага войска, якія служылі ў генэрала Андэрска пад Брытанскай камандай (там жа маса была беларусаў).

У Англіі я таксама пачала пісаць у Нямеччыну (там была застаўшыся адна мая знаёмая), пыталася, можа чулі там пра такіх і такіх. Папытала пра **Сэрафімку Жданковіч**. Яна адпівала: так, гэта асоба жывець у Англіі. А я знала ейнага брата, які жьў у Лёндане і казаў: „Мая сястра загінула, бо я ў Чырвоны Крж падаваў, усюды. Яе няма жывой”. А я тутака атрымоўваю ліст, што яна вось тут, блізка каля мяне, на поўначы Англіі, а ён у Лёндане. Брат і сястра — і ня могуць знайсціся. (І яна падавала ў Чырвоны Крж, і ён, і іх не адшукалі. А я іх адшукала.) Прызначыла ёй спатканьне. Яна кажа: „Ну, напэўна, мой брат Алёшка, не жыве. Бо ўсюды шукала яго, і дадому пісала. І бацькі ня ведаюць, чы ён жывы, чы не. Загінуў”. (Яна яшчэ жыве, Сэрафімка, а ён ужо, сьвятой памяці, памёр. Вельмі добры прыяцель наш быў.)

І я кажу: „Толькі не падохайся, што я табе скажу: твой брат у Лёндане”. Вось я ёй такое спатканьне арганізавала. І шмат такіх выпадкаў было ў жыцці, знаходзілі адзін аднаго.

Згуртаваньне

Потым пачалі ўсе зьбірацца. Спачатку, праўда, не было дзе. Мы рабілі свае зборкі па гатэлях, дзе жылі былыя вайскоўцы. Пачалі зьбірацца ў аднаго беларуса, які звольніўся з войска. Тады незадоўга адзін беларус купіў свой дом. Ну, то тады ўсе — у яго ўдома. Дом быў досыць вялікі, і ў гаспадара жыло шмат беларусаў на кватэры. Там ужо было нас, як селядцоў напхана. Але было весела: усе свае. На гэтых зборках мы сьпявалі песьні, танцавалі; якаясь

урачыстасьць (як, напрыклад, 25 Сакавіка ці якісь вечар Купалы ці Коласа, ці Слуцкага паўстаньня) — адзначалі ўсе разам. Даклады рабілі, выступы.

Тут нам было добра: жылі паміж сваіх людзей. Я дастала добрую працу (чыстую і без грукатні), мой заробак павялічыўся ў тры разы, і нам стала шмат лягчэй. Хутка мы купілі скінуўшыся свой уласны дом (з маім будучым мужам **Янкам Міхалюком**).

Гэтым часам мы пачалі зьбіраць грошы, каб купіць свой агульны Беларускі дом, які і цяпер існуе. У 1947 годзе мы ўжо мелі ў Лёндане вялікі будынак. Але гэта было для Лёндану. Тады пачалі зьбіраць грошы і купілі вялікі дом ў Брадфордзе. У ім было шмат пакояў, вялікая зала, якая была прыгожа адэкаравана. Пасярэдзіне вісела Пагоня і партрэт Каралевы, а па баках — сьцягі. На сьценах партрэты нашых выдатных паэтаў, пісьменьнікаў і вядомых беларусаў. (У Брадфордзе мы мелі добрую прыяцельку беларусаў „Анты Бэты” — цётка Бэты. Яна нам шмат у чым дапамагла.)

Усе пашлі туды жьць. У залі мы маглі ўжо зьбірацца. Там ужо ўсялякія арганізацыйныя мерапрыемствы сталі праводзіць. Пачалі нават білетэні выдаваць, і брашуркі — што маглі. І гэта ўсё пасля работы. Бо кожнага ж дня муслі ад раньня да вечара хадзіць на працу.

Дэкаравалі гэты дом, куплялі ўсё ў дом і каля дому — усё рабілі ў свой вольны час (у суботу - у нядзелю). Так і зажыліся. Адзначалі ўсе нацыянальныя сьвяты, вечары паэзіі, тут ладзілі забавы, вясельлі, а незадоўга — хрысьціны. Як дзеткі пачалі падрастаць, зарганізавалі школку для дзетак, дзе вучылі іх пісаць і чытаць па-беларуску, зрабілі для іх розныя гурткі, сьпявалі беларускія песьні, танцавалі. Я ім вышывала нацыянальныя строй.

У Беларускім доме ў Брадфордзе таксама зьмяшчалася Беларуская Аўтакефальная Царква, на самым версе. Было ўсё прыгожа падэкаравана. Тут рэгулярна адбываліся Божыя Службы, якія адпраўляў айцец Аляксандар Крыт (пазьней выехаў у Амэрыку і стаўся мітрапалітам Андрэям).

У Брадфордзе наш першы Беларускі дом яшчэ існаваў да канца 60-х гадоў. Потым яго разбурылі, і тады беларусы купілі тут другі Беларускі дом, таксама вялікі і прыгожы, у папулярнай дзальніцы гораду. У ім мясьціўся „Клюб Сакавік”. Дом існаваў шмат гадоў.

Падобным жьцьцём жылі беларусы і ў **Манчэстары**: купілі дом, дзе заўсёды зьбіраліся і прадаўжалі грамадзкае жыццё. Сабралі грошы на Беларускую Аўтакефальную Праваслаўную Царкву ў Манчэстары, якая была вельмі прыгожа аздобленая. (І цяперака яшчэ там адбываюцца Божыя Службы, якія адпраўляе айцец **Ян Абабурка**.) Быў заарганізаваны цудоўны царкоўны хор.

Такім спосабам мы набылі тры Беларускія дамы. Усе дамы належылі да Згуртавання Беларусаў Вялікай Брытаніі. Пазьней (у Брадфордзе і ў Манчэстары) былі адкрытыя свае клубы, якія давалі спорны даход, і арганізацыя ўжо мела, за што разьвівацца і прадаўжаць сваю працу.

Неўзабаве беларусы пачалі жаніцца, ужо дзеці пайшлі. У 1949 годзе ў Брадфордзе і я вышла замуж за Янку Міхалюка і адразу купілі свой дом у Брадфордзе. У нашым доме жыло шмат беларусаў. У Англіі наогул было вельмі-вельмі шмат беларусаў, гурток наш там быў вельмі вялікі (ізноў жа, я кажу, пакуль не пачалі жаніцца і купляць свае дамы).

Беларускія школьнікі ў Беларускім інтэрнаце Сьв. Кірылы Тураўскага ў Лёндане. 1967 г.

У 50-х гадах можна было выехаць (хто служыў у войску) задарма ў Амэрыку ці Аўстралію, ці Канаду. І вельмі шмат людзей з інтэлігенцыі (якія былі ў Англіі) выехалі, таму што ў Англіі ня можна было дастаць працу па сваёй прафэсіі. Кожны меў два гады кантракту адпрацаваць дзесьці на фабрыцы, ці на заводзе, ці што. І ён мусіў гэтага прытрымоўвацца. А калі здабыць сабе прафэсійную працу, трэба было здаваць нанова экзамены, усё на ангельскай мове. І гэта было ня так лёгка. Таму шмат беларускай інтэлігенцыі выехала ў Канаду, у Амэрыку, некаторыя ў Аўстралію.

У 1953 годзе ў нас нарадзіўся першы сын, другі ў 1956-м, трэці — у 59-м. Як першы сын меў 8 гадоў, у Лёндане закладаўся беларускі інтэрнат для хлопцаў, якім кіравалі айцец А. Надсан і айцец Я. Гэрмановіч (гэта там, дзе цяперака бібліятэка знаходзіцца). Бібліятэка ўжо пасля была куплена, а спачатку былі закупленыя два дамы інтэрнату Беларускай каталіцкай місіі.

Беларускія дзяўчаткі ў Лёндане. 1967 г.

Дзеці хадзілі ў ангельскую школу, а вечарамі, у суботу і нядзелю, яны вывучалі беларускую гісторыю, вучыліся па-беларуску чытаць, пісаць. Нам хацелася, каб нашыя дзеці ведалі, хто яны ёсьць.

На самым пачатку там было толькі чатырох хлопцаў, у тым ліку і наш старэйшы сын Аляксандар, потым сярэдні Віктар. А яшчэ праз тры гады трэба было адправіць і трэцяга Эдварда, але ў 1966 годзе мы ўжо самы пераехалі ў Лёндан. Я працавала ў інтэрнаце 5 гадоў. Там тады ўжо было 17 хлопцаў. Было

дзе затрымацца, пакуль мы падшукалі сабе дом. Потым купілі свой дом і так пачалі сваё лёнданскае жыццё.

Але арганізацыя цэлы час існавала, мы ў ёй удзельнічалі заўсёды. Мой муж Янка заўсёды выбіраўся ў Галоўную Управу Згуртавання. Ён быў вельмі адданы беларускай справе, для яго гэта было важнейшае за ўсё.

Муж паходзіў з Палесся, зь вельмі моцнай беларускай сям'і, усё сваё жыццё працаваў для беларускай справы. Удома, на Беларусі, ён належыў да **Саюзу Беларускай Моладзі**. Вёска яго таксама была спаленая, і яго, фактычна, прывезьлі ў Нямеччыну. Як была нейкая страляніна, яго параніла. Як забралі ў

шпіталь, так з гэтым шпіталём ён і апынуўся ў Нямеччыне. А потым на чужыне ня ведаў, дзе сям'я, ездзіў і шукаў яе. Так і не знайшоў сям'і і апынуўся ў Італіі. Там далучыўся да польскага войска генэрала Андэрса. У 1946 годзе прыехаў у Англію, звольніўся з арміі і адразу далучыўся да беларускага жыцця.

Ён быў вельмі актыўны праз цэлы час. У яго было сямейнае жыццё таксама важнае, але важнейшым — было беларускае арганізацыйнае жыццё. Мы папросту, можна сказаць, былі падабраныя ў гэтым напрамку, як бы адной ідэі былі.

21 год ён кіраваў арганізацыяй **Згуртавання беларусаў Вялікай Брытаніі**. Яшчэ да таго, у Брадфордзе, ён праз некалькі гадоў, як я ўжо казала, выбіраўся ў Галоўную Управу ЗБББ, а потым яго выбралі на Старшыню Галоўнай Управы, і так на гэтым становішчы ён пражыў да самой сьмерці ў 1995 годзе. Усё браў на сябе, кіраваў, арганізоўваў, да канца жыцця кіраваў арганізацыяй.

Беларускае жыццё ў Лёндане ад самага пачатку існаваньня там беларусаў было вельмі актыўным. Гэта ў Лёндане быў куплены першы Беларускі дом, дзе мясьцілася свая зала, канцэлярыя, дзе можна было затрымацца і пераначаваць. Тут выдаваліся часопісы і камунікаты, арганізоўваліся ўсялякія імпрэзы. У 1954 годзе было закладзена **Ангельска-Беларускае Таварыства**, якое і цяпер прадаўжае сваю працу. Праз доўгі час выдаваўся часопіс „Беларусаведы” ў ангельскай мове, кожны месяц адбываліся лекцыі беларусаведаў.

А апошнім часам то нам так не шанцуе, бо за 6 гадоў мы страцілі шэсьць самых галоўных сяброў, кіраўнікоў, каторыя кіравалі арганізацыяй. Шмат ужо памерла. Мы былі ў вельмі цяжкай сітуацыі. Дай Божа, каб справа выраўнялася. Арганізацыя папаўняецца патроху новымі сябрамі.

Бібліятэка

У 1971 годзе тут пры інтэрнаце быў куплены вялікі прыгожы дом на **Беларускую Бібліятэку імя Францыска Скарыны**, якая цяпер ёсьць знаяна на ўвесь сьвет. Гэта была ініцыятыва біскупа **Чэслава Сіповіча**, айца **Льва Гарошкі** і айца **Аляксандра Надсана**. У іх ужо там зьбіралася столькі кніжак, што не было мейсца ў доме. Кніжкі зьбіралі са ўсяго сьвету. Мы ўсё зьбіралі іх. Дзе якое штосьці, хто дзе якую кніжку меў — выпісвалі, усе зьбіралі, бо хацелі як найбольш беларускіх кніжак мець. У святароў кніг было вельмі шмат, бо яны ездзілі па сьвеце, і адусюль звозілі. Кніжак назьбіралася. Тады задумалі, каб заснаваць беларускую бібліятэку. Пачалі грошы зьбіраць. Дзякуючы ахвяраваньням, купілі дом пад

бібліятэку (акурат прадаваўся блізка). Гэны дом існуе і цяперака, там бібліятэка. Наша бібліятэка вельмі вядомая, бо там ёсьць такія матэр'ялы, што не ва ўсіх бібліятэках (нават у Беларусі) можна знайсці.

Цяпер айцец Надсан застаўся, на жаль, адзін. Яму цяжка. Але яшчэ бібліятэка існуе, дзякаваць Богу. Спадзяюся, што яна не прападзе, бо яна ёсьць вельмі важнай беларускай ўстановай, якая (я веру) будзе прадаўжацца і застаецца беларускай.

Гадавы зьезд ЗБВБ. 1968 г. (Крайні зьлева стаіць Янка Міхалюк. Побач Лёля Міхалюк)

Усё будзе залежыць ад новага пакаленьня.

Пры ЗБВБ быў закладзены *Беларускі Дабрачынны Фонд*, які шмат у чым дапамагаў беларусам, і цяпер дапамагае. Да ўсіх гэтых устаноў мы належылі і бралі актыўны ўдзел. Але час робіць сваё, наша пакаленьне пачало што раз больш адыходзіць, і колькасць нас пачала змяншацца.

Разважаньні

Усё жыццё мы жылі толькі беларускай справай, беларускай культурай. Ніколі не забываліся сваёй мовы. Заўсёды ў сям'і (і ня толькі ў нашай сям'і, я кажу пра ўсіх эмігрантаў) існавала толькі беларуская мова ўсюды. Жаніліся паміж сабой. А тыя, што жаніліся ці з ангелькамі, ці з чужынкамі, таксама стараліся, каб дзеці зналіся беларускага. У кожным горадзе (як і ў Брадфордзе, Манчэстары, Лёндане) былі закладзены свае школы, і дзетак вучылі. Некаторыя дзеці ўжо тых, што пажаніліся з ангелькамі, не гаварылі па-беларуску, але яны сьпявалі па-беларуску, танцавалі беларускія нацыянальныя танцы. І яны цяперака (спатыкаю некаторых) яшчэ пачуваюцца беларусамі. Праўда, хоць яны аддаленыя ўжо, некаторых бацькі памерлі. Але ў іх нешта трохі засталася. Людзі ў маладым веку часам ня дбаюць пра гэта. А як пачынаюць старэць, тады ўжо цікавяцца: а хто мой бацька быў? А што? А як? Тады яны прыходзяць і цікавяцца, зь якога яны роду. Так што спадзяюся, што яшчэ і з гэтага пакаленьня ўспамін пра беларушчыну ў іх застанецца.

* * *

За часы Савецкага Саюзу Беларусь ад нас была зусім замкнёная. Была „жалезная заслона“. Існавала радыё „Свабода“, але гэта ўсё было ськіравана на Беларусь, і ў нас, у Англіі, дрэнна было чуваць. Усяроўна мы чулі весткі зь Беларусі, як бы там ні было. Мы жылі цэлы час надзеяй, што мы зараз вернемся на Беларусь. Мы нават і ня думалі, скажам, ехаць у Амэрыку. Гэта ж далёка! Нам жа тут з Англіі бліжэй да Беларусі, чым з Амэрыкі. Вось у гэткім настроі жылі.

Ужо насталі тыя часы, калі нашыя дзеці павырасталі, і ўжо мы ўбачылі, што запозна вярнуцца, што нам тут трэба дажыць жыццё, што тут наша сям'я, і дзеці. У нас наплянавана дажыць сваё жыццё так, як мы жылі цэлы час. Але сваёй беларускасьці мы не пакінулі. У нашай хаце іншая мова не панавала. Толькі беларуская. І цяпер я са сваімі дзецьмі гавару па-беларуску. Душа была і застаецца беларуская, усё — па беларуску...

* * *

Калі разваліўся Савецкі Саюз, Беларусь аб'явіла суверэннасьць, таго дня ў нядзелю зранку мы былі ў царкве. Сьвятар на пропаведзі кажа, што ўсе народы здабылі сваю незалежнасьць, а беларусы, ну як то, ня могуць здабыцца й на гэта! Мы паслухалі і сумныя пашлі дадому.

У трэцімай гадзіне дня звоніць да нас айцес Надсан: „Прыходзьце хутчэй, бо Беларусь аб'явіла сваю незалежнасьць!“ А ён сядзеў ля радыё цэлы час, слухаў. Тады мы ўсе, хто там жыў блізка, усе пазьязджаліся да Бібліятэкі, дзе ўжо быў вывешаны беларускі сьцяг. Сабраліся ўсе з малымі сьцяжкамі, пачалі сьпяваць на вуліцы, перад домам, перад гэтым сьцягам. Гэта было такое ўражаньне, што вельмі цяжка перадаць.

З гэтай радасьці мы ня ведалі, што рабіць, бо ўсё жыццё пра гэта марылі. А тады, як пачалі ўжо прыязджаць зь Беларусі людзі, мы пачалі спатыкаць, запрашаць. Ужо пачалося іншае жыццё. Была вялікая надзея, што гэтак і будзе ўжо.

Шкода, што яно так не ўтрымалася... Але надзея яшчэ ёсьць, хто з нас жыве — надзея ня траціць. Прэзыдэнты — гэта ўсё ёсьць набытае, прыходзіць і адходзіць, а дзяржава — гэта самае галоўнае. Калі ёсьць дзяржава, незалежная і ўтрымаецца, то Беларусь будзе незалежнай.

Беларусь праз палову стагоддзя

На Беларусі я была два разы. Першы раз — амаль праз 50 гадоў, у 1992-м годзе. Тады я пабыла толькі два тыдні, але так добра ўдалося, што я вельмі шмат чаго зьведала. Я змагла паехаць і адвезаць брата, спаткацца з ягонай сям'ёй. Мае браты перажылі вайну, але абодва апынуліся на Сібіры. (Цяпер ужо абодва не жывуць. Малодшы памёр у 1969 г., а старэйшы ў 2000-м.) Я вельмі шчэсую, што пасья столькіх гадоў магла спаткацца са сваімі. Толькі вельмі шкадую, што мая мама не дажыла да гэтага часу. Яна памерла ў 1973 годзе.

Трохі расчараваная была, таму што... прайшлі гады, зьмянілася сітуацыя, зьмяніліся людзі. Самае найбольшае расчараваньне было, што ня чула нідзе беларускай мовы. Гэта самае першае. Я ехала з Масквы, прышла на Беларускі вакзал — то я думала, што знаходжуся дзесь паміж небам і зямлёй. Ішоў цягнік на Літву і там была Пагоня, там былі на вокнах фіраначкі зь беларускімі ўзорамі, завешаныя. Я проста ня ведала, дзе я ёсьць, што я бачу свой сьцяг, сваю Пагоню, сваё ўсё. Заходжу ў цягнік, саджуся, людзі праходзяць — усе

гавораць па-руску. Так мне зынікла тропкі ўся мая радасць. Думаю, ну як то можа быць: ніводнага слова па-беларуску. І яшчэ сядзела з адной жанчынай і дзяўчынкай васьмігадовай. Нешта пачалі гаварыць. Ну, я ж па-руску нават ніколі ня прабавала і ня думала. Я па-беларуску, яна да мяне па-руску, і мы сядзелі-сядзелі, гаварылі, потым перасталі гаварыць. Потым яна кажа мне: „А вась я таксама польскую мову знаю”.

Я кажу: „Але ж я па-польску не гаварыла, я гаварыла па-беларуску”. Вось так яна мяне зразумела. Сумна, што людзі настолькі зьмяшаліся і забыліся мову сваю. Гэта немагчыма. Для чалавека. Але вась жа...

На Беларусі я тады зьведзела Віцебск, Шаркаўшчыну, некалькі гадзінаў пабыла ў сваёй вёсцы ў Лонскіх. Вёскі я зусім не пазнала, бо старая вёска згарэла, а новую будавалі на пажарышчы, і ўжо зусім іншы выгляд, некаторыя дамы горшыя, чым былі. Шмат дамоў пабудавана на новы выгляд. Толькі мейсца, дзе нашая хата стаяла, і цяперака пустое, заросшы травой. Рэчка Янка, што працякала ўздоўж вёскі, цяпер выглядае, як ручаёк (а калісь была прыгожая рэчка, дзе ў маленьстве купаліся, лавілі рыбу). Людзі гавораць на руска-беларускай трасянцы, а калісь усе гаварылі на чыстай беларускай мове.

Вось што акупацыйныя гады нарабілі ў нашай старонцы.

Едучы назад, я змагла хоць праездам пабачыць Глыбокае, Полацк, пару дзён пабыла ў Менску, зьведзела Мір і Наваградка, а таксама пабыла на Палесьсі, адкуль мой муж паходзіў. Час быў кароткі, і я ніколі не спадзявалася, што мне ўдасца ўсё гэта зьведаць.

А другі раз, як езьдзіла на *Другі Зьезд Беларусі ў Сьвету*, у 2001 годзе. Гэтым разам там, дзе адбываўся Зьезд, панавала праўдзівая беларушчына. Там ужо ўсе гаварылі па-беларуску. Цудоўна, прыемна: дзе толькі ні павернешся — усюды па-беларуску. Але гэта было толькі ў будынку. За будынак выйдзеш — другое. Але настрой быў добры, я вельмі рада, што пасхала. І сапраўды, пабывала так, як бы ў сваёй роднай хаце, са сваімі роднымі людзьмі.

Толькі вельмі шкадуно, што майму мужу Янку не прышлося пабыць на Беларусі, бо гэта было ягонае найбольшае жаданьне: пабыць на роднай зямлі. Памятаю, як ён цешыўся, што мы паедзем на *Першы*

Зьезд Беларусі ў Сьвету. Мы ўжо пачалі вырабляць паперы і шыкавацца да паездкі, як ён раптоўна захварэў, і замест Беларусі мусіў ісьці ў шпіталь, дзе перанёс тры вялікія апэрацыі. Вярнуўшыся са шпіталю, ён яшчэ пражыў два гады, але праз увесь час ён не пакінуў грамадзкіх абавязкаў.

Змаганьне ў чужыне

І так мы пражылі гэтыя гады на эміграцыі. Ад пачатку ў нас тут так прынята, што кожны беларус лічыўся як свой, родны. Як у дзяржаве — там усе сваякі родныя. Але вась як на эміграцыі, то які б ён там ні быў, дзе б беларус знаходзіўся, заўсёды быў прыняты так, як свой родны. Мы лічылі: гэта наша, гэта наша сям'я. Усіх гарнулі да сябе. Так мы і пражылі гэтыя ўсе гады: як адна сям'я, адарваная ад сваёй краіны.

Праз 50 гадоў эміграцыі мы не былі адны, не былі такія самотныя. Былі і украінцы, і літоўцы, і латышы, і эстонцы, і грузіны, і іншыя. Праз 50 гадоў мы нічога не прапусьцілі, як нешта там тварылася, ці ў адной дзяржаве, ці ў іншай, ці штось агульнае. Усе разам зьбіраліся ў адну вялікую грамаду і дэманстравалі, ішлі кожная нацыя са сваімі сыягамі, маршыравалі па вуліцах супраць савецкага рэжыму, супраць арыштаў, якія там адбываліся. Ніколі не прайшло, каб мы не дэманстравалі супраць гэтага. Калёны дэманстрацыі ішлі па вуліцах кілямэтрамі (і украінцы, і латышы, і беларусы) — усе сыягі свае неслі. І праз усе 50 гадоў. Калі была беларуская праблема, далучаліся ўсе нацыі і г.д. Калі была Польская Салідарнасьць — усе ішлі і падтрымлівалі іхнюю барацьбу. У нас патрыятызм да ўсяго свайго быў праз цэлы час і салідарнасьць да іншых, што былі пад камунізмам і мелі такую самую праблему, як беларусы. І ён (наш патрыятызм) не памрэ ніколі.

Цяпер, хоць нас засталася вельмі мала са старой эміграцыі, але да нас далучаецца новая эміграцыя з маладога пакаленьня, і мы ўжо разам прадаўжаем жыцьцё і змаганьне завольную і незалежную нашу Бацькаўшчыну Беларусь.

*(Гутарку запісала і да друку падрыхтавала
Галіна ПАЛАЧАНІНА)*

Ліпень 2002 — лістапад 2003 г.

*Беларускі Сьцяг на Гарадзкім пляцы ў
Брадфардзе ў Англіі. На 25 Сакавіка.
1950-60 гг.*

ПАТРАБАВАНЬНІ ГРАМАДЗЯНАЎ БЕЛАРУСІ ДА ЎЛАДАЎ РАСЕІ

(Шаведамленьне)

4 верасьня 2003 г. грамадзяне Беларусі *Зянон Пазьняк, Юры Беленькі, Кастусь Каішэль, Сяргей Папкоў, Генадзь Пляшко, Алег Радзюк, Уладзімер Раманцоў, Аляксей Чахольскі, Уладзімер Юхо* патрабавалі ад кіраўніцтва Расеі спыніць умяшаньне ва ўнутраныя справы Беларусі.

Грамадзяне выступілі як суб'екты міжнароднага права і ў адпаведнасьці з Канстытуцыйнай Рэспублікі Беларусь дзеля абароны незалежнасьці і суверэнітэту краіны ў сувязі з тым, што ўлада дыктатарскага рэжыму А. Лукашэнка парушыла Канстытуцыйно, Закон і служыць інтарэсам чужой дзяржавы.

Заява накіраваная расейскаму паслу А.В. Блахіну для перадачы ў адрас Прэзыдэнта, Ураду, Дзярждумы, Савету Фэдэрацыі Расейскай Фэдэрацыі.

Тэкст Заявы дадаецца.

4 верасьня 2003 г.

Грамадзянская ініцыятыва „Беларуская Салідарнасьць”

Патрабуем спыніць умяшаньне ва ўнутраныя справы Беларусі, парушэньні правоў і свабоду грамадзянаў Беларусі ўладнымі ворганамі Расейскай Фэдэрацыі.

(Заява)

Мы, грамадзяне Беларусі, патрабуем ад уладных ворганаў Расейскай Фэдэрацыі спыніць парушэньні нормаў міжнароднага права ў дачыненні да Рэспублікі Беларусь і дзесяцімільённага беларускага народу. Справа тычыцца незаконнай дзейнасьці вышэйшых ворганаў улады Расейскай Фэдэрацыі па выкананьні незаконнага дагавора аб стварэньні „саюзнай дзяржавы”, які 8 сьнежня 1999 г. падпісаны з боку Расейскай Фэдэрацыі Прэзыдэнтам Б. Ельцыным. Гэты дагавор незаконны, паколькі накіраваны на ператварэньне ўнітарнай дзяржавы Рэспублікі Беларусь у суб'ект нейкай „саюзнай дзяржавы”, што забаронена нашай Канстытуцыяй.

Парушэнне Канстытуцыі нашай дзяржавы цягне за сабой парушэнне нашых канстытуцыйных і агульнапрызнаных правоў і свабодаў. Менавіта:

- права жыць і рэалізоўваць свае сацыяльна-духоўныя і творчыя магчымасці ў незалежнай суверэннай беларускай дзяржаве;
- права ня ўдзельнічаць у вясных канфліктах іншай дзяржавы і не аддаваць сваіх сыноў у чужое войска, на чужыя войны;
- права на валоданне нацыянальнай маёмасцю, у аснове якой ляжыць праца кожнага беларуса;
- права на стварэнне прыватнай уласнасці на аснове беларускай нацыянальнай маёмасці;
- права ўласнасці на зямлю (з-за стварэння неспрыяльных для беларусаў эканамічна-праўных умоваў);
- права на інтэлектуальную маёмасць беларускай нацыі (у выніку вынішчэння беларускай нацыянальнай адукацыі);
- права на адукацыю ў роднай мове (у выніку ліквідацыі беларускай нацыянальнай агульнаадукацыйнай і вышэйшай школы);
- права на беларускую нацыянальна-культурную самарэалізацыю асобы (у выніку ліквідацыі афіцыйнага ўжывання беларускай мовы).

Дагавор аб стварэнні „саюзнай дзяржавы” і праграма па яго рэалізацыі **дакументальна сьведчаць** аб грубым умяшанні Расейскай Фэдэрацыі ва ўнутраныя справы Рэспублікі Беларусь з мэтай ліквідацыі яе дзяржаўнай незалежнасці і суверэннасці. Пры гэтым трэба мець на ўвазе, што ў снежні 1999 г., калі быў падпісаны гэты незаконны дагавор, ні А.Лукашэнка, ні прызначаны ім „палаты” „Нацыянальнага сходу” не зьяўляліся легітымнымі ўладамі ў Беларусі. А. Лукашэнка, падпісаўшы гэты дагавор, парушыў Канстытуцыю Рэспублікі Беларусь (артыкулы 7 і 8) і Закон Рэспублікі Беларусь „Аб Прэзідэнце Рэспублікі Беларусь” (артыкулы 3 і 6).

Знаходжанне на тэрыторыі Рэспублікі Беларусь ворганаў незаконнай „саюзнай дзяржавы”, уключэнне Беларускага войска ў склад аб’яднанай вайскавай групы, уключэнне беларускай мяжы і беларускіх памежных войскаў у мяжу і памежныя войскі „саюзнай дзяржавы”, праца па ліквідацыі беларускай валюты і ўвядзенні расейскага рубля, татальная русіфікацыя ў галінах адукацыі, дзяржаўнага прававодства і СМІ, утрыманне савецкага ладу ў пільгавых уласнасці на зямлю і на сродкі вытворчасці, кадравая палітыка, згодна якой на адказныя пасады прызначаюцца грамадзяне Расейскай Фэдэрацыі, заканадаўчая і нарматыўная „творчасць” па абмежаванні эканамічных, палітычных, культурных правоў беларусаў сьведчаць аб тым, што А. Лукашэнка і яго рэжым дзейнічае ў інтарэсах чужой дзяржавы (Расейскай Фэдэрацыі). Крымінальны кодэкс Рэспублікі Беларусь кваліфікуе такую дзейнасць як злачынства супраць дзяржавы і здраду дзяржаве (глава 32, арт. 356).

Расейская Фэдэрацыя праз дзейнасць незаконна створаных арганізацыйных структураў незаконнай саюзнай дзяржавы, менавіта: праз Вышэйшы Савет саюзнай дзяржавы, Савет Міністраў саюзнай дзяржавы, Парляманцкі сход саюзнай дзяржавы, сумесныя калегіі сілавых міністэрстваў, міністэрстваў замежных спраў ды іншых — адкрыта ўмешваецца ва ўнутраную і знешнюю палітыку Рэспублікі Беларусь.

У сітуацыі, калі вышэйшая службовая асоба дзяржавы А. Лукашэнка і ворганы ўлады на Беларусі пераступілі Канстытуцыю і Закон, сталі на службу вялікадзяржаўных інтарэсаў Расеі, мы, грамадзяне Беларусі, выконваючы свае канстытуцыйныя абавязкі, мусім прыняць неабходныя меры для абароны сваіх правоў і свабодаў, для абароны незалежнасці і суверэннасці сваёй дзяржавы Рэспублікі Беларусь.

Мы разглядаем дзейнасць кіраўніцтва Расейскай Фэдэрацыі ў дачыненні да Рэспублікі Беларусь як **палітычную агрэсію** з ужываннем эканамічнай і інфармацыйнай сілы, подкупу і карупцыі, што не сумяшчальна з абавязцельствамі Расейскай Фэдэрацыі, як члена Савета Бяспекі Арганізацыі Аб’яднаных Нацыяў. Дачыненні кіраўніцтва Расейскай Фэдэрацыі з А. Лукашэнкам і яго акружэннем перацяклі ў сферу карупцыі (Лукашэнка перадае Расеі беларускую тэрыторыю, матэрыяльныя і людзкія рэсурсы — кіраўніцтва Расеі дапамагае яму ўтрымліваць ўладу над Беларуссю).

Мы патрабуем ад Прэзідэнта, Дзяржаўнай Думы, Савета Фэдэрацыі, Савета Міністраў Расейскай Фэдэрацыі:

1. Спыніць ўмяшанне ва ўнутраныя справы Рэспублікі Беларусь.
2. Дэансаваць незаконны дагавор ад 8 снежня 1999 г. аб стварэнні „саюзнай дзяржавы”.
3. Ліквідаваць усе незаконныя арганізацыйныя структуры незаконнай „саюзнай дзяржавы”.
4. Спыніць працу па навязванні беларусам незаконнага рэфэрэндуму аб прыняцці „канстытуцыйнага акта” незаконнай „саюзнай дзяржавы”. Ва ўмовах дыктатуры, якая створана і ўтрымліваецца ў Беларусі з дапамогай расейскіх уладаў і спецслужбаў, вынікі „рэферэндуму” прызначаны быць ня могуць.

Вольная Беларусь не прызнае незаконнага дагавору аб стварэнні незаконнай „саюзнай дзяржавы”.

Мы заяўляем нашыя патрабаванні ад імя больш за 2500 грамадзянаў з розных гарадоў і вёсак Беларусі, якія ўжо падпісалі на сённяшні дзень калектыўную заяву ў Вярхоўны суд Рэспублікі Беларусь з патрабаваннем прызнаць неспраўдлым дагавор аб стварэнні „саюзнай дзяржавы” за 8 снежня 1999 г. Мы абапіраемся на пазыцыю мільёнаў грамадзянаў Беларусі, якія не жадаюць уваходзіць у склад Расеі, якія будуць і сьцьверджаюць сваё жыццё і сваю будучыню ў незалежнай суверэннай Беларусі. Гэта пацверджана сацыялагічнымі даследаваннямі і апытаннямі 2001-2003 гадоў, вынікі якіх апублікаваны ў прэсе.

Ад дзеяння (ці бяздзяяння) Расейскай улады ў адказ на нашу заяву будуць залежыць дачыненні Беларусі да Расеі. Бо рэжым Лукашэнкі (як бы яго не падтрымлівалі адпаведныя сілы ў Расеі) ня будзе вечным.

Грамадзяне Рэспублікі Беларусь: Язюн Пазыняк, Юры Беленькі, Кастусь Капіэль, Сяргей Папкоў, Генадзь Пляшко, Алег Радзюк, Уладзімер Раманцоў, Алесь Чахольскі, Уладзімер Юхо

4 верасня 2003 г.

Адрасы для сувязі: 220005, Менск-5, а/с 154; 220071, Менск-71, а/с 153.

Тэлефоны: 8-029-661-51-43, 8-029-602-16-18, факс: 285-99-90

E-mail: belsalidar@tyt.by

ЛАПІДАРНЫЯ ЦЫТАТЫ:

„Рублёвы аншлюс магчымы толькі пры захаванні ўлады А. Лукашэнкі, расейскі рубель патрэбны, перш за ўсё, расейскаму буйному капіталу дзеля аблягчэння прыватызацыі найбольш перспэктыўнай беларускай маёмасці.”

(„Коммерсантъ”, — 2003, 17 верасня; рд. «Свабода» — Сеціва)

„У актыве беларускага кіраўніка на гэтых перамовах будзе праект указу на ўвядзенне ў Беларусі з 1-га кастрычніка безнаўнага расейскага рубля. Нацбанк (беларускі) гатовы да выканання гэтага указу.”

(Міхаіл Журавіч, прадстаўнік Бел. Нац. Банку; радыё „Свабода”, 17.09.2003, Сеціва)

„Масква ня будзе ўцягвацца ў спрэчкі, калі і ў якой форме расейскі рубель будзе легалізаваны ў Беларусі, — галоўнае, каб рублёвы аншлюс Беларусі адбыўся. Толькі ў гэтым выпадку расейскі капітал зможа ўдзельнічаць у прыватызацыі беларускай транзітнай транспартнай інфраструктуры.”

(Аляксей Улюкаеў. *Першы нам. Міністра фінансаў Расеі.* „Коммерсантъ”, — 2003, 11 верасня)

„Лукашэнка робіць гучныя палітычныя заявы (аб „суверэннасці”, — Т.Р.), а ўрад і Нацбанк Беларусі ў той жа час заяўляюць, што выдуюць „плянамерную працу па фармаванні ўмоваў для ўвядзення расейскага рубля.”

(„Независимая газета”, — 2003, 11 верасня)

„Расея ў асобе прэзідэнта Ўладзімера Пуціна, адказных расейскіх партыяў шчыра жадае аб’яднання Расеі і Беларусі.”

(Барыс Нямцоў, „Белорусские новости”, — 27 жніўня, Сеціва)

„Менску ўсё ж ня трэба забывацца, што Крэмль мае доўгія рукі. У дачыненні да Беларусі ён мае толькі адно жаданне: прапільнуць яе.”

(„Neue Züricher Zeitung”, — 2003; рд. „Свабода”, — 17 верасня, Сеціва)

„Чакаецца глыбокая інтэграцыя двух дзяржаваў, якая ўключае агульную грашовую адзінку, адзіную знешнюю палітыку і абарону. Пры гэтым Расея будзе паважаць некаторыя асобныя моманты захавання ідэнтычнасці беларускага народа.”

(Дзімітры Рагозін, старшыня Камітэту па міжнародных справах расейскай Думы. „Белорусские новости”, — 2003, 27 жніўня, Сеціва)

„Прэзідэнту Расейскай Фэдэрацыі,

Дзяржаўнай Думе, Ураду Расейскай

Фэдэрацыі, дзеячам навукі і культуры Расеі

Дарагія сябры! Шматвяковы гістарычны вопыт Расеі, Украіны, Беларусі зьяўляецца неабвержным сьведчаньнем таму, як багата ў лёсах нашых краінаў агульнага... Мы зьвяртаемся да вас, нашы сябры і калегі, да ўсіх сумленных і годных прадстаўнікоў творчай і навуковай інтэлігенцыі Расеі, палітыкаў з заклікам узняць свой голас у абарону моваў і культураў народаў Украіны і Беларусі.”

(Зь ліста групы пісьменьнікаў Беларусі і Украіны. „Народная Воля”, — 2003, 23 жніўня)

„Уздымуць, дабрэнькія вы нашы, мудрэнькія вы нашы, героі вы нашы, — абавязкова ўздымуць.” *(Зянон Пазьняк)*

(Сабраў Тамаш РАКСА)

ЗАБАРАНІЛІ БЕЛАРУСКІ ГУМАНІТАРНЫ ЛІЦЭЙ У МЕНСКУ

Улада прамаскоўскага рэжыму, якая цягам апошніх гадоў усяляк старалася рознымі спосабамі зачыніць Беларускі Гуманітарны Ліцэй у Менску, адкінула ўсялякія „мэтады” і зачыніла ліцэй сваёй воляй. Адабралі сілай будынак, абгарадзілі падыходы да яго калючым дротам, накідалі пабітага шкла і ўвялі ў памяшканьні спецыяльныя сілы міліцыі. Усё як на вайне. (А гэта і ёсьць адмысловая ўнутраная вайна акупацыйнага рэжыму супраць Беларусі.)

Бацькі ліцэістаў стварылі бацькоўскі камітэт і разам з кіраўніцтвам ліцэю вырашылі, што трэба працягваць навучаньне ў нелегальных умовах. Спачатку заняткі адбываліся пад адкрытым небам, потым у ДOME літаратара. Аднак умяшалася адміністрацыя Лукашэнкі і дзяцей адтуль прагналі.

Навучаньне працягваецца па розных памяшканьнях і кватэрах. Вучні пераходзяць зь лекцыяў на лекцыю, зьмяняючы месца. Такі стаў быт беларускай школы пад акупацыйным рэжымам. Перасьлед і застрашэньні працягваюцца, але вучні і бацькі, бальшыня пэдагогаў стаяць цвёрда на тым, каб у любых умовах працягваць беларускае навучаньне.

Справу, аднак, крыху псуе кіраўніцтва ліцэю сваім паказушным дэманстраваньнем перад камэрамі, мікрафонамі ды фразэлягічнымі заклінаньнямі. Выказваюцца закіды кіраўніцтву (найперш Ул. Коласу) аб безадказнасьці за лёс дзяцей, засьцярогі, каб самадзейнасьць ды палітыканства на дзесяць не загубіла сур’ёзную справу.

Наколькі абрунтаваньня такія закіды, трэба яшчэ аналізаваць. Паводзіны, аднак, вынікаюць з агульнай атмасфэры фронды (замест сур’ёзнага змаганьня), якая створана ў Менску пры дапамозе розных „дабрадзеяў” са спэцслужбаў, былой наэнклятуры ды былога вікаўскага АБСЭ.

Змаганьне і дзейнасьць Ліцэя трымаецца на бацьках, вучнях і пэдагогах. Павінна б было яшчэ абпірацца галоўным чынам на шырокае беларускае грамадзтва, бо вопыт паказвае, што як толькі ў беларускую справу (ці ў беларускую бяду) ўмешваецца замежжа і чужыя небеларускія грошы — усё пачынае бэсыцца і псавацца.

Прыкладаў шмат, пачынаючы з дапамогі чарнобыльцам і канчаючы маладымі „грантасмокамі”.

У цяперашнім сьвеце галоўнымі рэсурсамі зьяўляюцца ня толькі нафта і газ, але найперш інтэлект. Нэакаляніяльны глябалізатарскі Запад імкнецца скарыстаць гэты рэсурс задарма (ці за калейкі) у краінах, дзе адукаванаму інтэлекту няма нацыянальнага ўжытку. Таму пры пасіўнасьці беларускага грамадзтва абарона і нелегальнае існаваньне Беларускага Гуманітарнага Ліцэя — справа няпростая.

Беларусы, ачунушыся ад савецка-маскоўскай няволі і зноў трапіўшы пад расейскі палітычны прыгнёт, ня выпрацавалі ў сабе яшчэ адпорнасьці на чужыя ўплывы, ідэі і грошы. Выпрацаваць гэта мусіць новае пакаленьне, якое непрямалі Беларусі хочучь якраз духоўна знішчыць.

Тым ня менш беларуская моладзь супраціўляецца. Не абьдзецца, вядома, бяз стратаў. Але перамагчы можна толькі тады, калі змагаешся за перамогу. Задача ўсіх беларусаў падтрымаць Беларускі Гуманітарны Ліцэй, а разам — і ўсю беларускую школу, усё беларускае навучаньне.

Мар’ян ВАНЬКЕВІЧ

ЦІСНУЦЬ

Шмат якія беларусы набылі невялікія зямельныя ўчасткі, выплаціўшы за гэта належныя грошы. Але ў 1998 г. заканадаўства было зьмененае лукашэнкаўскім рэжымам. У 2003 г. беларусаў, што купілі зямельныя ўчасткі (пад агарод ды дачу і г.д.), сталі прымушаць паўторна заплаціць грошы за ўжо заплочаную зямлю.

Закон, як вядома, адваротнай сілы ня мае, але лукашэўскія суды поўнасьцю (па загаду зверху) сталі на бок рэжыму і ягоных чыноўнікаў. Людзей судзяць і будуць прымусова вылічваць з заробку і з пэнсіі грошы на паўторную аплату.

(Паводле радыё)

ХРОНІКА ПАРУШЭННЯЎ ПРАВОЎ БЕЛАРУСАЎ

КАСТРЫЧНІК — 2002 (працяг з №4(50)2003 г.)

1 *кастрычніка* распараджэньнем адміністрацыі Ўнівэрсітэту культуры вядомы майстар-рэстаўратар і музыка **Ўладзімер Пузыня** пазбаўлены творчай майстэрні, якая 20 гадоў месцілася ў адным з унівэрсітэцкіх інтэрнатаў. Пра тое, што майстэрню патрабуюць вызваліць, спадар Пузыня даведаўся толькі пры канцы дня 30 верасьня, калі яму прапанавалі пазнаёміцца з адмысловым распараджэньнем. У дакуманце гаварылася, што гэта звязана з вострай патрэбаю ўнівэрсітэту ў вольных памяшканьнях. Уладзімер Пузыня прадэманстравалі апошні з адроджаных ім народных інструмэнтаў — хорум, зроблены паводле старажытных гравюраў. Спробы закрыць майстэрню-музэй, якую называюць яшчэ „Беларускай хаткай” і ў якой пабывалі многія знакамітыя людзі, былі й раней. Майстру прапаноўвалі зьволіцца добраахвотна, а калі музыка адмовіўся, то ад верасьня яго пазбавілі гадзінаў выкладаньня тэорыі й практыкі вырабу народных інструмэнтаў, а пасадку майстра-рэстаўратара скасавалі да паловы стаўкі.

Уладзімер Пузыня перакананы, што гэтакім чынам *улада перасьледуе яго за прапаганду беларускай культуры й ідэю нацыянальнага адраджэньня*. „Гэта адбываецца таму, што я беларус, толькі на гэтай падставе”, — зазначаў майстра. (24 сьнежня „Беларускай хатцы” Ўладзімера Пузыні спаўняецца 20 гадоў. Аднак сьвяткаваць юбілей няма дзе, бо кіраўніцтва ўнівэрсітэту заяўляе, што рашэньне канчатковае, а іншага памяшканьня для ўнікальных экспанатаў музэю ў майстра няма.)

2 *кастрычніка* пасля трохсутачнага арышту на волю выйшлі пяцёра актывістаў *Кансэрватыўна-Хрысьціянскай Партыі* — БНФ, якія былі асуджаныя за ўдзел у мітынгу ў абарону незалежнасьці (29 верасьня). Усе яны па 1-2 дні правялі пад арыштам да суда. Сустракаць **Юры Беленькага**, **Валеры Буйвала**, **Кастуся Каішэя**, **Уладзімера Плотнікава** і **Зозіслава Абрамскага** да брамы менскага спэцпрыёмніка-разьмеркавальніка прыйшлі іхныя калегі з Партыі БНФ. Пакараньня гавораць, што ў камэры было вельмі холадна. Усе пяцёра затрыманых лічаць свой арышт незаконным і будуць дамагацца адмены судовага рашэньня.

3-га *кастрычніка* Менскі Гарадзкі суд не задаволіў касацыйную скаргу трох сем’яў, чые дзеці загінулі на Нямізе. У касацыйнай заяве на адрас гарадзкага суду **Ганна Саладкевіч**, **Ганна Саўко** і **Сьвятлана Карпека** прасілі

адмяніць рашэнне Маскоўскага райсуду сталіцы ад 16 жніўня і прыцягнуць да адказнасці **Менгарвыканкам, Упраўленне ўнутраных справаў, кампанію „Кляс-Клюб”, завод „Аліварыя”, радыёстанцыю „Мір”,** а таксама фізічных асобаў **Кандраціна й Русака.** На мінулым тыдні незадаволенай засталася аналагічная скарга **Ніны Іньковай, Натальі Навакоўскай і Вольгі Яцовой.** Усе шэсць сем'яў цяпер збіраюцца разам зьвярнуцца ў Вярхоўны суд Беларусі.

Паводле заяўнікаў, менавіта з-за абьявавага выканання службовых абавязкаў пералічаных асобаў падчас „піўнога” свята 30 траўня 1999 году на станцыі мэтро „Няміга” здарылася цісканіна, у якой загінулі **53** чалавекі.

Ліцэісты ў пікеце **“Вярніце наш ліцэй!”** Чэрвень 2003 г. (Фота: Селіва)

Адмыслоўцы заяўляюць, што трагедыі можна было пазьбегнуць, аднак як апраўдальную фармулёўку адказчыкам Маскоўскі суд Менску назваў дрэннае надвор'е і зьбег непрадбачаных нарматыўнымі актамі акалічнасьцяў. Калегія Менскага гарадзкога суду не знайшла падставаў для перагляду справы й пакінула гэтае рашэнне бязь зьменаў.

4 кастрычніка журналісты менскай FM-радыёстанцыі „Юністар” **Яніне Каменская** прапанавалі звольніцца па ўласным жаданьні.

Падставай для зьяленьня стала ўласная інфармацыя радыёстанцыі наконце аб'яднаўчага зьезду двух моладзёвых саюзаў Беларусі. Карэспандэнта „Юністара”, як і ўсіх астатніх незарэгістраваных СМІ, не пусьцілі ў канцэртную залу „Менск”, дзе праходзіў зьезд. Атрыманая раней акрэдытацыя была без папярэджаньня скасаваная за дзень да зьезду. У выпуску навінаў Яніна Каменская паведамляла: „Цяпер на радыё ўведзена жорсткая цензура”.

Гэта першы выпадак зьяленьня журналіста FM-эфіру па палітычных матывах пасьля закрыцьця Радыё-101,2.

6 кастрычніка, Менск. **Сяргей Пезкін і Ігар Закрэўскі** з Барысава выказалі сваё стаўленьне да прынятага закону аб веравызнаньні. „Новы закон аб рэлігіі — гэта вяртаньне да сярэднявечнага цемрашальства”, — з такімі надпісамі на сваіх камізэльках яны прайшлі ад плошчы Незалежнасьці па праспекце Францішка Скарыны да будынка адміністрацыі Лукашэнкі і Савету Рэспублікі. Спадары Закрэўскі і Пезкін нядаўна адседзелі 10 сутак арышту за пікет ля расейскай амбасады, дзе яны пратэставалі супраць анэксіі Беларусі. Гэтым разам яны вырашылі прайсьці ўдваіх з надпісамі на вопратцы, каб у міліцыянтаў не было падставаў інкрымінаваць ім несанкцыянаванае шэсьце. (Пракакол складасца тады, калі ў акцыі ўдзельнічае больш за тры чалавекі.) „Трэба пратэставаць. Вось і шукаем іншых сродкаў, каб ня даць падставаў для затрыманьня. Нас і сёньня могуць затрымаць міліцыянты. Але мы выказваем свой пратэст супраць закону, які парушае правы чалавека ў нашай краіне”, — сказаў Ігар Закрэўскі.

Міліцыянты з патрульна-паставой службы назіралі за шэсьцем і разгублена раіліся па рацыі з начальствам, што рабіць. Пакуль яны прымалі рашэнне, Ігар Закрэўскі і Сяргей Пезкін дайшлі да плошчы Якуба Коласа і сышлі ў мэтро.

7 кастрычніка. Старшыню Лідзкай арганізацыі Таварыства беларускай мовы **Станіслава Судніка** выклікалі ў райвыканкам, дзе ён атрымаў паперу,

згодна якой, крж у вёсцы Беліца ўсталяваны „з парушэньнем заканадаўства”. Лідзкі райвыканкам прапануе „часова дэмантаваць дадзенае збудаваньне”, пакуль ня будзе атрыманая дазвольная дакумэнтацыя на мэмарыяльны крж. Інакш улады пагражаюць дэмантаваць крж і спагнаць за гэта грошы з Таварыства беларускай мовы. Станіслаў Суднік мае на руках рашэнне Беліцкага сельсавету з дазволам усталяваць крж. Ён сказаў, што ні ў самой Беліцы, ні на Лідчыне ня знойдзецца чалавека, які б згадзіўся сьпілаваць крж.

Мэмарыяльны Крж Эўфрасіньні Полацкай вышыняй 6,5 мэтраў у вёсцы Беліца ўсталяваны 15 верасьня з ініцыятывы *Таварыства беларускай мовы.* Крж прысьвечаны падзеям вайны XVII стагодзьдзя (падзеям **1659** году), калі

маскоўскае войска ўварвалася на беларускія землі. Тады *лідзкая шляхта не дала пераправіцца царз Нёман 30-тысячнаму маскоўскаму войску, якое рухалася на Горадню і Ліду.* Крж асьвечаны мясцовым ксяндзом.

Зь 1-га на 10 кастрычніка праходзіў ўсебеларускі страйк прадпрымальнікаў. Бізнэсоўцы настойвалі на адмене дэкрэту Аляксандра Лукашэнкі пра сацыяльнае страхаваньне, выступалі супраць увядзеньня касавых апаратаў, канфіскацыі прадпрымальніцкай маёмасьці і г.д.

У Менску не працавала каля 4 тысячаў чалавек на рэчавым рынку „Ждановічы”, не працавалі рынкі „Чэрвеньскі”, „Трактар” — каля 80% прадпрымальнікаў міні-рынкаў”. Акцыю пратэсту падтрымалі гандляры шмат якіх беларускіх гарадоў.

Перад пачаткам сходу Страйкавага камітэту ў Баранавічах 5 кастрычніка улады затрымалі

старшыню гарадзкога страйкаму прадпрымальнікаў Баранавічаў **Югена Віньніка.** Праз некаторы час яго вызвалілі па патрабаваньні калёны прадпрымальнікаў, якія рушылі па вуліцах гораду да будынку Аддзелу ўнутраных справаў. Але 7 кастрычніка ў шэрагу рэгіёнаў дробныя бізнэсоўцы спынілі акцыю пратэсту. Найбольш істотны спад пратэсту адбыўся ў Менску.

Супраць страйку вельмі актыўна працавалі дзяржаўныя сродкі масавай інфармацыі. Але галоўная прычына — няўзгодненасьць дзеяньняў прапрымальніцкай структураў.

Потым спынілася акцыя пратэсту і ў Воршы. Працягвалі страйкаваць прадпрымальнікі Горадзеншчыны, шэрагу раённых цэнтраў Берасьцейскай і Менскай вобласьцяў. З 8-га кастрычніка пратэст беларускіх прадпрымальнікаў супраць эканамічнага ўціску рэжыму ўсё больш набываў неарганізаваны характар. У адных рэгіёнах дробныя бізнэсоўцы ўсё яшчэ страйкавалі, у іншых прадпрымальнікі настойвалі на спыненні акцыі.

Улады ў шэрагу рэгіёнаў абвесьцілі, што адзіная саступка прадпрымальнікам — адтэрміноўка на месяц-другі ўвядзеньня касавых апаратаў і банкаўскіх рахункаў. Яны намагаліся дыскрэдытаваць арганізатараў ўсебеларускага страйку. Прадпрымальнік **Аляксандар Лапotka** паведамляў: „Па Менску ў суботу і нядзелю быў шквал дэзынфармацыі і правакацыяў. Па сталічных рынках хадзілі невядомыя асобы, якія называлі сябе прадстаўнікамі Аб'яднанай рады прадпрымальнікаў і заклікалі спыніць страйк, кажучы, што ўсё вырашана, што ўрад пайшоў насустрач”.

Насамрэч урад ня веў перамоваў з арганізатарамі ўсебеларускага страйку. 10 кастрычніка ўсебеларускі страйк прыватных прадпрымальнікаў скончыўся. Такое рашэнне прыняла Аб'яднаная рада прадпрымальнікаў у Менску. Ніводнае з патрабаваньняў страйкаваўшых не задаволеннае.

38 на 11 кастрычніка ў Ленінскім судзе Менска пачаўся суд над адвакатам **Ігарам Аксёньчыкам,** які раней абараняў інтарэсы сям'і зьнікллага апаратара расейскага тэлебачаньня **Д. Завадзкага.** Адвакат лічыць, што яго перасьледуюць, каб схаваць праўду ў справе зьніклых. (Падчас працэсу над групоўкай Ігнатвіча, сёлета ў красавіку, адвакат Аксёньчык заявіў, што „прэзыдэнт” краіны спрычыніўся да развалу справы Завадзкага — тым, што прызначыў галоўнага падазраванага ў гэтай справе **Віктара Шэймана** на пасаду Генэральнага пракурора. Пракуратура палічыла словы адваката паклёпам на Генэральнага пракурора і завяла на яго крымінальную справу.)

З тым, што закон абараняе адваката ад крымінальнага пераследу за ягоныя выказванні ў судзе, суддзя **Валянціна Крывая** не палічылася. Чатырох дзён хапіла судзьдзі, каб разабрацца ў справе адваката І. Аксёньчыка. *11 кастрычніка* суд вырашыў, што адвакат І. Аксёньчык паклёпнічаў на Генэральнага пракурора Віктара Шэймана, калі назваў яго адным з падазраваных у справе зьнікненьняў вядомых апазыцыянераў. Адвакату прысудзілі паўтары гады турмы з двухгадовай адтэрміноўкай. Працэс быў закрытым; ўпершыню ў сучаснай гісторыі Беларусі паводле крымінальнага артыкулу **адвакат быў асуджаны за словы, сказаныя падчас судовага працэсу**.

12 кастрычніка. Сойм *Кансэрватыўна-Хрысьціянскай Партыі — БНФ* выступіў з заявай адносна выбараў у мясцовыя саветы. Сойм асуджае намер некаторых апазыцыйных партыяў узяць удзел у гэтых выбарах. На думку сябраў Сойму, выйсьцем з гэтай сытуацыі ёсьць **новыя прэзыдэнцкія выбары пад міжнародным праэктам**, а альтэрнатывай рэжыму Аляксандра Лукашэнка — *Нацыянальна-Вызвольны Рух* ды пэрсанальна *Зянон Пазыняк*. Сойм Партыі БНФ заклікаў грамадзянаў бараніць незалежнасьць Беларусі.

14 кастрычніка. Распачалася прыватызацыя Беларуска-Расейскай кампаніі „Слаўнафта“. Гэты працэс адбываецца без удзелу Беларусі.

Адміністрацыя прадпрыемства пакуль устрымліваецца ад прагнозаў наконт наступстваў, якія чакаюць яго ў сувязі з нечаканым рашэньнем ураду Расеі. (На мінулым тыдні расейскі прэм’ер Міхаіл Касьянаў ухваліў ініцыятыву, паводле якой будзе прададзены ўвесь дзяржаўны пакет акцыяў „Слаўнафты“. Прычым з афіцыйным Менскам гэтае рашэньне не ўзгаднялася. Мяркуюцца, што ўжо ў сьнежні будзе абвешчаны новы гаспадар кампаніі. Масква плянуе атрымаць ад гэтай угоды да 2 мільярдаў даляраў.)

Няма сумневу, што новым уласьнікам „Слаўнафты“ будзе адзін з расейскіх алігархаў. Беларуская доля ў кампаніі складае ўсяго 11% акцыяў. Пасьля прыватызацыі яе голас у „Слаўнафце“ хутчэй за ўсё будзе дарадчы. Бо рэальных рычагоў у кіраванні кампаніяй у Беларусі ня будзе.

17 кастрычніка. Менская пракуратура разглядае скаргу прадпрямальніка **Валерыя Нікалайчука**. Актыўст прадпрямальніцкага руху, які браў сёлета ў Менску ўдзел у акцыях пратэсту, 13 кастрычніка быў затрыманы міліцыянтамі на працоўным месцы на рынку „Дынама“. В. Нікалайчук: „Пачапілі кайданкі й павялі. Жонку таксама цягнуць, яна крычыць. Зацягнулі нас у дзяжурны пакой. Адзін з міліцыянтаў падбагае да мяне, выхоплівае пісталет і крычыць: „Я цябе зараз застрэлю!“ Мне інкрымінуюць незаконныя валютныя апэрацыі і дробнае хуліганства — супраціў міліцыі. Хаця ў праграмах няма гаворкі пра валюту.

Міліцыянты распанулі да бялізны жонку — шукалі грошы. Гэта было жакліва. У мяне ў кішэні знайшлі ўлётку пра пікет супраць касавых апаратаў ля „Паркінгу“. Міліцэйскі начальнік быў задаволены. Затым мяне адвезьлі ў будынак па вуліцы Леніна, 13. Зачынілі ў камэру, дзе я адседзеў суткі“.

Разам з жонкай Ірынай яны прайшлі мэдыэкспэртызу і накіравалі скаргу ў сталічную пракуратуру.

У пракуратуры Баранавічаў знаходзіцца скарга яшчэ адной ахвяры гвалтоўных дзеяньняў — аднаго зь лідэраў мясцовых прадпрямальнікаў **Яўгена Вінніка**. Ён паведаміў: „4 кастрычніка а 8-й вечара да мяне ў кватэру прыйшлі двое, а затым яшчэ адзін чалавек. Яны мяне зьбілі, а затым абакралі. Гэта былі бандыты з банды Панааса, якая дзейнічае ў Баранавічах. Асобы, што здзейсьнілі на мяне напад, устаноўлены. Але яны дагэтуль на волі. Ніякіх дзеяньняў у дачыньні да іх не праводзіцца. Я пісаў скаргі ў пракуратуру, што гэтыя факты баранавіцкай міліцыяй ня расьсьледуюцца“.

17 кастрычніка, Віцебск. Расейцы купілі адно з самых стратных прадпрыемстваў Віцебшчыны. Шклозавод „Гута“ у аднайменным пасёлку ў Пастаўскім раёне. Набылі з аўкцыёну (расейскія прадпрямальнікі — фірма „Эліт“ з Цьверы). Цяпер замест звыклых шкляняк там будуць выпускаць эўраслоікі ды жалезныя накруўкі да іх.

(На знак пратэсту супраць сістэматычнае невыплаты заробкаў жыхары пасёлку Гута не пусьцілі 1 верасьня сваіх дзяцей у школу. Канфлікт гэты быў ліквідаваны толькі пасьля таго, як людзям выплацілі грошы за красавік.)

Цяпер грошы на заробкі — а запазычанасьць па іх складае на сёньняшні дзень 38,5 млн рублёў — кіраўніцтва раёну плянуе ўзяць з тае самае сумы, за якую „Гуту“ прадалі на аўкцыёне. Прадпрыемства купілі за 236 мільёнаў рублёў.

Такім чынам Віцебшчына здае нацыянальны набытак.

17 кастрычніка раніцай ў Менску была затрыманая прыватная прадпрямальніца **Аксана Новікава** за распаўсюджваньне антыпрэзыдэнцкіх улётак. Амаль суткі яна праседзела ў ізалятары і ўвечары 18 кастрычніка была выпушчана пад падпіску пра нявыезд.

19 кастрычніка. У суботу ў Курапатах сябры *Кансэрватыўна-Хрысьціянскай Партыі — БНФ* наладзілі талаку — перадапошнюю перад Дзядамі. Тэрыторыя ўрочышча паступова забалочваецца. Гэта наступствы рэканструкцыі калыцавай дарогі.

Трапіць у Курапаты цяпер вельмі складана — пешаходны пераход перакрыты, падыходы да ўрочышча з боку поля залітыя вадой. Пракапаны грэйдэрам роў для адплыву вады цягнецца на некалькі сотняў мэтраў уздоўж лесу. Плянавалася, што гэты роў будзе выведзены ў Курапацкі лес, каб уся вада сыякала туды. Ніхто ў праекце не прадугледзеў, куды падзець ваду. Над Курапатамі на 5 мэтраў узнялася дарога. Увесь бруд, усе сыцкі ідуць у Курапаты.

Актывісты *Кансэрватыўна-Хрысьціянскай Партыі — БНФ* прыбіралі тэрыторыю ўрочышча, высакалі кустоўе, палілі гальлё. Гэтаксама рыхтавалі ля магілаў яміны пад крыжы, якія будуць усталяваныя на Дзяды.

Дагэтуль незразумела, якім чынам людзі здолеюць трапіць у Курапаты на Дзяды.

Высьветлілася яшчэ адная акалічнасьць, зьвязаная з завяршэньнем будаўніцтва Менскай кругавой дарогі. Металічныя бардурны ўздоўж дарогі **ўсталёўваюць расейскія будаўнікі**, якія адмыслова прыехалі сюды з Растова-на-Доне.

21 кастрычніка А. Новікава абскардзіла ў Менскай гарадзкой пракуратуры дзеяньні сьледчага **М. Падзірэя**, які зьмясьціў яе ў ізалятар, ведаючы, што яна адна гадуе малую дачку (1 год і 5 месяцаў). А. Новікава зьвярнулася ў суд Маскоўскага раёну з пратэстам супраць таго, што ў ізалятары яе даглядаў мужчына, а не жанчына. У судзе заяву прыняць адмовіліся (маўляў, „ня іхная кампэтэнцыя“).

21 кастрычніка, Гомель. На збанкрутаваным Гомельскім суднабудаўнічым-суднарамонтным заводзе ўпершыню ў рэгіёне распачаты продаж маёмасьці — **яе набываюць расейскія фірмы**. У калектыве ж чакаюць чарговых скарачэньняў. Продаж маёмасьці распачаты паводле рашэньня конкурснага кіраўніка суднабудаўнічага заводу **Ўладзімера Бірука**. Прададзены ўжо магутны партальны кран. Яго купіла Санкт-пецярбургская фірма „Пад’ёмтрансмаш“ і партнэры“ за 2 мільёны расейскіх рублёў.

Спэцыялісты заводу лічаць, што продаж зганага абсталяваньня зьмяняша шанцы прадпрыемства на выбар профільнай прадукцыі, у прыватнасьці, суднаў кляса „рака-мора“. У Бірук сьцьвярджае: „Гэта з дазволу Міністэрства транспарту. Міністэрства як уласьнік зьдзяляеца адпаведна і даўніком перад крэдытарамі. Дзяржаўная праграма будаўніцтва суднаў ёсьць, але яна не выконваецца. Нават у рамонт нам нічога міністэрства не дае. Сёлета мы ня бачылі ніводнага заказу з гэтай праграмы. Ёсьць у нас прапановы замежных кампаніяў, але цяпер нам не пад сілу вырабляць такія судны“.

Завод прызнаў за сабою прэтэнзіі на 667 мільёнаў рублёў. Большая частка зь іх — гэта заробак былым працаўнікам альбо іх сем’ям за атрыманьня калектыву, страту кармільца непасрэдна на заводзе альбо на рачным флёце. Флёт у свой час быў падпарадкаваны суднабудаўнічаму заводу.

Закон пра банкруцтва абавязвае выплаціць сярэдня заробкі пакалечаным ці дапамогі сем’ям за 15 гадоў наперад. 169 мільёнаў патрабуе спганца з суднабудаўнічага заводу падатковая інспэцыя Цэнтральнага раёну, якая ініцыявала банкруцтва. У Бірук: „За абсталяваньне мы і 300 мільёнаў рублёў ня вырочым, я так думаю. Трэба прадаваць будынкі“.

Адначасова з продажам маёмасьці скарачаюцца і працоўныя месцы. За апошнія гады з былых 750 чалавек на суднабудаўнічым заводзе засталася меней двухсот. Звыш трох дзясяткаў кваліфікаваных рабочых пакінулі прадпрыемства і сёлета.

Кастрычнік. Школьнік з Маладэчна **Юры Бусел** напісаў у сваім адкрытым лісьце: „Хіба гэта нармальна, што ў старэйшых клясах вывучэньню роднай мовы адведзена ўсяго адна гадзіна на тыдзень?! Як можна разумець палітыку дзяржавы, калі з праграмы беларускай літаратуры выключаныя

чудоўныя творы такіх гігантаў беларускага духу, як **Янка Купала**, **Якуб Колас**, **Максім Багдановіч**? Да чаго ж трэба ненавідзецц наш народ, яго магутныя мастацкія здабыткі, каб лічыць нікому не патрэбнымі і не паважаць сучасныя пісьменьніцаў **Ніла Гілевіча**, **Васіля Быкава**, **Рыгора Барадуліна**? Разумею толькі адно: у краіне вядзецца палітыка шалёнай русіфікацыі, усё беларускае вынішчаецца і руйнуецца. Заклікаю кожнага з майго пакаленьня, каму неаб'якавы лёс Радзімы, любіць і берагчы беларускую мову, цікавіцца гісторыяй роднага краю, вывучаць яе. Лічу, кожнаму сапраўднаму чалавеку трэба пакласці ўсе сілы дзеля вялікай справы адраджэння Бацькаўшчыны”.

Больш бы такіх юнакоў!

Кастрычнік, Горкі. 11-гадовая пяціклясьніца **Марыя Каралькова** з горада Горкі Магілёўскай вобласці два месяцы не наведвае школу, патрабуючы даць ёй магчымасць навучацца на роднай і дзяржаўнай беларускай мове.

Яе бацькі, кіраўнік фальклёрнага гурту „Верасень” **Віктар Каралькоў** і рэдактар беларускамоўнай дзіцячай газеты „Несьцерка” **Ірына Каралькова** настойваюць на сваім канстытуцыйным праве навучаць дзіця на беларускай мове. Яны напісалі заяву ў РАНА з патрабаваннем беларускамоўнага навучання ў школе. Але ім адмовілі, паведаміўшы, што няма іншых бацькоў, якія б жадалі, каб іхныя дзеці вучыліся на роднай мове. (Вось так, аказваецца, беларусы самі не захацелі.)

З гэтага часу кожны навучальны год пачынаецца з забастоўкі, у якой бяруць удзел бацькі і іх дачка. Прычым, калі раней яна не наведвала школу ад аднаго да двух тыдняў, пасля чаго ўлады адкрывалі для Марыі беларускамоўны клас, то сёлета забастоўка зацягнулася на два месяцы. Бацькі дзяўчынкі зьявляюцца па дапамогу ў мясцовую пракуратуру, але дагэтуль не атрымалі адказу.

Пяціклясьніца Марыя Каралькова займаецца дома з падручнікамі, якія бацькі ўзялі ў сельскай школе. Яны дамаўляюцца са знаёмымі настаўнікамі, каб тыя правярылі ўзровень ведаў, якія дзяўчынка набывае самастойна.

Бацькі Марыі напісалі сваю праграму стварэння ў Горках беларускай школы і накіравалі яе ў Міністэрства адукацыі. Спадарства Каральковых лічаць, што першым крокам мусіць стаць стварэнне беларускага гімназічнага класу. Віктар Каралькоў: „Мы чакаем ад сяброў з Горак нейкай салідарнасці. Калі гэтая салідарнасць будзе, то безумоўна будзе вялікі крок, зрух у бок беларускамоўнай адукацыі ў Горках”.

Дзяўчынка верыць, што яе бацькам удалася дамагчыся стварэння беларускамоўнага класа: „Я спадзяюся, ўсе зразумеюць, што беларуская мова — гэта родная мова, што яе трэба вучыць і размаўляць на ёй”.

Марыя выхоўвалася ў беларускамоўным садку і хоча вучыцца па-беларуску. Яна марыць стаць мастачкай і пісаць пэізажы сваёй роднай краіны.

22 кастрычніка, Берасцейская вобласць. Да адчаю даведзеныя жыхары Лунінецкага раёну, што пацярпелі ад аварыі на Чарнобыльскай атамнай электрастанцыі. Людзі па некалькі месяцаў не атрымліваюць заробак. А паводле пастановы Лукашэнкавага ўраду, сем населеных пунктаў Лунінецкага і Столінскага раёнаў, што апынуліся ў зоне радыяцыйнага забруджвання, цяпер прызнаныя цалкам бясъепчымымі для пражывання. Жыхары гэтых вёсак ужо не атрымліваюць ніякіх даплатаў, іхны адпачынак скараціўся на сем дзён, а дзеці пазбавіліся бясплатнага харчавання ў школах.

Жыхары тых мясцінаў у Лунінецкім раёне, што афіцыйна застаюцца ў сьпісе забруджаных, таксама не атрымліваюць абяцанай дапамогі. У асабліва цяжкім становішчы апынуліся жанчыны, што даглядаюць дзяцей ва ўзросце да трох гадоў. Так, у вёсцы *Дзятлавічы* так званыя дзіцячыя выплаты апошні раз былі атрыманыя яшчэ ў сакавіку. Калі ўлічыць, што памер гэтых выплатаў складае амаль 105 тысячаў рублёў (каля 60 далараў), маладыя маці пазбавіліся ледзь не адзінай трывалай крыніцы атрымання жывых грошай. Для параўнання: у мясцовым калгасе заробак мэханізатара складае каля 20 тысячаў рублёў, і выплочваюць яго таксама нерэгулярна.

Скаргі вясцоўцаў, накіраваныя лунінецкім уладам, не даюць плёну. У райвыканкаме адказваюць, што грошы на дзяцей выплочваюцца за кошт рэспубліканскага бюджэту. Але там ня стае сродкаў, каб ліквідаваць запасычанаць.

Пра недахоп грошай маладым маці гавораць і медыкі Лунінецкага раённага шпіталю. Калі хвораму дзіцяці споўнілася тры гады, бацькі

пазбаўленыя магчымасці знаходзіцца побач з ім у стацыянары. У такіх выпадках многія бацькі адмаўляюцца ад шпіталізацыі сваіх дзяцей і займаюцца лячэннем у хатніх умовах.

22 кастрычніка, Менск. Віцэ-прэзыдэнт фонду „Жыццё пасля Чарнобыля” **Аляксандар Рухля**, які на пачатку 1990-х гадоў быў загадчыкам упраўлення Дзяржкамчарнобылю, паведаміў: раней прыкладна 1 мільён 850 тысячаў жыхароў забруджаных тэрыторыяў атрымлівалі ад дзяржавы дапамогу згодна з законамі аб забруджаных тэрыторыях і аб абароне людзей, якія жывуць на іх. За апошнія 3-4 гады тэрыторыі, на якіх жылі 1 мільён 150 тысячаў чалавек, пазбавілася статусу забруджаных, г.зн. больш за палову тых, хто меў дапамогу ад дзяржавы, пазбавіліся яе.

Улады не прыслухоўваюцца да тых навукоўцаў, якія папярэджваюць, што пражыванне на забруджаных тэрыторыях вельмі шкоднае, асабліва для наступных пакаленняў. А ў Дзяржкамчарнобылі адмаўляюцца назваць колькасць населеных пунктаў, якія былі выкрасленыя цягам апошніх гадоў са сьпісу забруджаных.

23 кастрычніка, Менск. Беларуская Партыя Свабоды і Малады Фронт пікетавалі будынак, дзе праходзіла канфэрэнцыя „Беларусь-Расяя: новая інтэграцыя”.

Пікет быў несанкцыянаваны і меў назву „За Незалежнасьць”. Акцыя была ськіраваная супраць прамаскоўскіх апазыцыйных калябарантаў, якія спрыяюць ганебнаму аншлюсу Беларусі і дамаўляюцца зь лідэрамі расейскага Саюзу правых сілаў пра варыянты новай інтэграцыі з Расяяй.

У пікеце бралі ўдзел каля 30 чалавек зь *Бел-Чырвона-Белымі сьвягамі*, сьвягамі Эўрапейскага зьвязу і транспарантамі: „*Ніякіх саюзаў з Расяяй!*”, „*Беларусь — гэта сьвятая!*”, „*Не — імперскай палітыцы Крамля!*” … „*Расяя — гэта вайна!*” ды іншымі. Да маладых пікетуюцаў далучыліся й людзі сталага ўзросту. **Павал Севярынец** патлумачыў: „Для нас за апошнія 200 гадоў Расяя — гэта акупацыя, русіфікацыя і ўціск ўсяго беларускага.” Моладзь скандавала патрыятычныя лёзунгі й збірала грошы на сымбалічны квіток да Масквы старшыні АГП **Анатолію Лябедзьку**.

Лідэр *Партыі свабоды* **Сяргей Высоцкі**: „Гэта вельмі трагічна, калі некаторыя нашыя палітычныя дзеячы забыліся ў *камбінацыях палітычнага бізнэсу і цяпер губляюць уласную годнасць*. Мы канстатуем, што ў Беларусі ёсьць людзі, здатныя пастаяць за Радзіму. Ёсьць людзі здатныя павесіць народ на самыя жорсткія шляхі нацыянальна-вызвольнай барацьбы”.

Міліцыя затрымала пяцёх найбольш актыўных ўдзельнікаў фронды: **Паўла Севярынца**, **Сяргея Высоцкага**, **Льлю Ядранцава**, **Сяргея Мацкоўца** і ягоную жонку **Алену** — маці дваіх непяўнагадовых дзяцей.

Затрыманых пікетуюцаў даставілі ў суд. За ўдзел у несанкцыяванай акцыі судзьдзя **Дзімітрый Антаневіч** пакараў **Льлю Ядранцава** трохсутачным арыштам. Разгляд *справаў Паўла Севярынца*, **Сяргея** й **Алены Мацкоўца** адкладзеныя, бо ўсе яны запатрабавалі адвакатаў. **Сяргея Высоцкага** вызвалілі яшчэ ў пастарунку.

23 кастрычніка, Гомель. Чарговая рэарганізацыя аб'яднання мясаламочнай прамысловасці Гомельскай вобласці закрунула і службу радыялёгіі. Тут пачалі скарачаць спецыялістаў-радыёлягаў. У аб'яднанні „Аблхарчпрам” скасаваны інжэнэр-радыёляг. Ягоньня абавязкі ўсклалі на мікрабіёляга Галіну Дрэбезаву. Такім чынам паступаюць і на малочных заводах райцэнтраў.

У Гомельскім акцыянерным таварыстве „Малако” адмыслоўцаў-радыёлягаў пераводзяць у шараговыя лябаранты. **Людміла Саўчанка**: „Мы ўжо шаснаццаць гадоў на гэтай працы. Усе з вышэйшай адукацыяй, усе выдатныя радыёлягі. Цяпер рыхтуецца загад новага генэральнага дырэктара **Раманенкі** пра скарачэнне спецыялістаў, і гэта на 100 адсоткаў адаб'ецца на радыялягічнай службе. Інжэнэраў-радыёлягаў ня будзе. Нас пераводзяць у лябаранты. Нам і маральна цяжэй, і матэрыяльна пацярпім”.

Прадукты „Аблхарчпраму” ідуць і ў Менск. Сталічны малаказавод №1 у якасці дзяржаказу прымае на перапрацоўку і гомельскае малако.

У Медычным інстытуце падчас рэктарства цяпер асуджанага прафэсара **Бандажэўскага** актыўна займаліся вывучэннем уздзеяння радыцыі на арганізм чалавека.

Кандыдат медычных навук **Святлана Пукіна**: „Калі правяралі дзяцей на

назапашваньне радыенуклідаў, тых, хто ў забруджаных раёнах харчаваўся хатнім малаком, іншымі прадуктамі з падворкаў, радыенуклідаў у іх арганізме было нашмат больш. Уплыў відавочны. Што да харчоў прамысловай вытворчасці, то магчымасці вывучыць, падсумаваць у нас не было. Вядома, прадукты трэба правяраць. Асноўную дозавую нагрузку мы атрымліваем цяпер з харчамі”.

24 кастрычніка. У Віцебску адбылося судовае паседжаньне па дзвюх сустрэчных скаргах, якія разглядала судзьдзя **Святлана Туфан**. (7 кастрычніка ў цэнтры Віцебску сябры *Кансэрватыўна-Хрысьціянскай Партыі* — *БНФ Уладзімер Пleshчанка* ды *Аляксандар Салаўян* зьбіралі ахвяраваньні на Народны Мэмарыял у Курапатах. Падчас пікету пэнсіянер **Уладзімер Невзаненка** (які быў нецвярозы, што сам пацвердзіў падчас суду) спрабаваў завязаць бойку, публічна абражаючы патрыётаў (у тым ліку і нецэнзурна), ды абвінавачваў іх ў прысваеньні сабраных грошай. Ён выклікаў міліцыянтаў, а ў Чыгуначным райадзеле былі складзеныя дзьве сустрэчныя заявы пра абразу гонару ды годнасьці.

Падчас судовага паседжаньня Ўладзімер Пleshчанка настойваў на пакараньні крыўдзіцеля, які ганіў ня толькі яго асабіста, але й годную справу. Ён прапанаваў даць суду ведамасці на сабраныя сродкі, а таксама дапытаць кожнага, хто рабіў ахвяраваньні. Судзьдзя Святлана Туфан прапанавала спадару Пleshчанку пашукаць сьведкаў ды адклала суд да 1 лістапада. Паколькі шмат каго з магчымых сьведкаў спадар Пleshчанка ведае толькі ў твар, бо яны часта падыходзяць на ягоныя пікеты, ён адразу ж з будынку суда скіраваўся да месца пікету. Але праз колькі хвілінаў па яго прыхала міліцэйская машына, і спадар Пleshчанка зноў апынуўся ў пастарунку. Як ён зразумеў з размоваў паміж міліцыянтамі, яны атрымалі адмысловы загад на ягонае затрыманьне.

Уладзімер Пleshчанка лічыць, што яму сьвядома замінаюць годна абараніцца ў судзе ды шкодзяць правядзеньню ў Віцебску дабрачыннае акцыі.

24 кастрычніка ў Горадні на 15 сутак арыштаваны **Валеры Леванеўскі**. Судзьдзя **Наталья Козел** палічыла яго арганізатарам несанкцыянаванага мітыngu.

26 кастрычніка у Курапатах сябры *Кансэрватыўна-Хрысьціянскай Партыі* — *БНФ* наладзілі талаку — апошнюю перад Дзядамі, ўпарадкавалі тэрыторыю ўрочышча да Дзядоў.

Шасьцёра актывістаў партыі зь Нясьвіжу прывезлі й усталявалі ў Курапатах крыжы вырабленыя на грошы, якія ахвяравалі грамадзяне Нясьвіжу. Старшыня Нясьвіжскай рады партыі **Алесь Язьвінскі**: „Мы зьвярнуліся ў райвыканкам, каб правесіць тры пікеты па збору грошай. **Нам адвялі ў бязьялодным месцы, там дзе не было людзей...** Кожны год на Дзяды мы прыязджаем у Курапаты”. „Трэба ўшаноўваць нашых продкаў, ахвяраў сталінізму. Трэба памятаць нашае мінулае”, — дадае **Уладзімер Азаронак** зь Нясьвіжу. Старшыня Нясьвіжскай суполкі ТБМ **Міхась Асмьковіч**: „Гэта сьвятое месца для ўсіх беларусаў. Тут загінулі бязьявінныя людзі з усёй Беларусі. Гэта беларускай Галгота”.

На гэтым тыдні блізу „лавы Клінтана” быў усталяваны крыж беларускім сьвятарам, які быў расстраляны ў Курапатах, ад архіяпіскапа Юрыя Рыжага. (*Ганна Соўсь*)

28 кастрычніка ў судзе Маскоўскага раёну Менска судзьдзя **Антаневіч** прысудзіў **Паўлу Севярынецу** штраф у 150 базавых адзінак (1665 тысячаў рублёў). **Сяргею Мацкойцу** і ягонай жонцы **Алене** прысуджаны штраф у 20 базавых адзінак (222 тысячы рублёў).

Кастрычнік. Перасьлед „*Пагоні*” працягваецца. Горадзенская абласная пракуратура накіравала ў Ленінскі райадзел міліцыі Горадні прапанову прыцягнуць да адміністрацыйнай адказнасьці шэраг журналістаў — „за размяшчэньне ў сьцеіве Інтэрнэт-газэты „Пагоня”. З пракуратуры даслалі таксама раздрукоўкі старонкі <http://rahonia/promedia/by> за верасень і „склад рэдакцыі інтэрнэт-газэты „Пагоня”. У сьпісе прозьвішчы 7 журналістаў — з тэлефонамі і хатнімі адрасамі. Першай у міліцыю выклікалі **Ірыну Чарняўскую**. У пісьмовым тлумачэньні яна зазначыла, што ня мае ніякіх адносінаў да старонкі.

29 кастрычніка. У мінулыя выходныя на вайсковых могілках у беластоцкім мястэчку **Бельск-Падляскі** адкрылі помнік тутэйшым беларусам, якія былі расстраляныя польскімі партызанамі ў 1946 годзе.

Паводле старэйшых жыхароў Бельшчыны, у студзені 1946 году некалькі

дзясяткаў тутэйшых фурманаў паехалі па дрэва ў лес, дзе іх затрымалі партызаны так звананага Надзвычайнага атраду Адмысловай Акцыі Нацыянальнага Ваеннага згуртаваньня пад кіраўніцтвам капітана Рамуальда Райса па мянушцы „Буры”. Цягам пэўнага часу фурманаў выкарыстоўвалі ў якасьці транспартнай дапамогі, у тым ліку і ў часе карных захадаў супраць некалькіх беларускіх вёсак, дзе **жаўнеры „Бурага” спалілі жывёдам дзясяткі беларусаў**.

Пазьней польскія партызаны вылучылі сьрод фурманаў усіх праваслаўных (іх было 30 чалавек) і расстралялі.

Агульную магілу знайшлі ў ваколіцы вёскі **Старыя Пухалы** толькі на пачатку 1990-х. У 1997 годзе парэшткі забітых былі перанесеныя на вайсковыя могілкі ў Бельску-Падляшскім.

Амаль 5 гадоў сваякі загінулых, аб’яднаныя ў грамадзкі Камітэт будовы помніка, змагаліся за ягонае ўсталяваньне. Спрэчкі выклікаў тэкст, які меў быць зьмешчаны на мэмарыяльнай табліцы. Паводле польскіх уладаў, на вайсковых могілках нельга ўшаноўваць памяць тых, хто на іх не пахаваны, а сябры Камітэту хацелі, каб тут былі пазначаныя і імёны спаленых вясцоўцаў.

У выніку кампрамісу было вырашана, што мэмарыяльная табліца будзе ўтрымліваць імёны 30-ці забітых фурманаў і толькі назвы спаленых вёсак.

У часе адкрыцьця помніка, які ўяўляе сабой амаль двухмэтровы курган з праваслаўным крыжом на версе, прысутныя, якіх было некалькі соцень, казалі, што шмат гадоў павінна было мінуць, каб польскае грамадзтва дасьпела да разуменьня неабходнасьці адкрыцьця ў сваёй гісторыі плямаў такога кшталту.

Помнік асьвяціў кіраўнік польскай (беларускай) праваслаўнай царквы мітрапаліт Сава.

Сваякі расстраляных упэўненыя, што прычынай злачынства было менавіта тое, што іхныя родныя зьяўляліся праваслаўнымі беларусамі. (*Аляксей Дзіваквіці*)

30 кастрычніка ў Віцебску 7 сяброў АГП выйшлі пад *Бел-Чырвон-Бельмі сьцягам* на несанкцыяваны пікет, прысьвечаны Дню памяці ахвяраў палітычных рэпрэсіяў. Акцыя завяршылася затрыманьнем усіх удзельнікаў.

У Чыгуначным райадзеле міліцыі на ўсіх удзельнікаў склалі пратакол „за парушэньне закону пра парадак правядзеньня вулічных акцыяў”.

30 кастрычніка ў цэнтры Менску быў арганізаваны „Ланцуг неабякавых людзей”, прысьвечаны Дню памяці ахвяраў палітычных рэпрэсіяў. Арганізатары акцыі — актывісты „Моладзі АГП” (каля 50 чалавек) у руках трымалі партрэты зьніклых *Віктара Ганчара, Анатоля Красоўскага, Юрыя Захаранкі й Зьмітра Завадзкага*, пакараных уладамі журналістаў *Міколы Маркевіча, Паўла Маэжэйкі, Віктара Івашкевіча*, памерлага *Генадзя Карпенкі*, а таксама рэпрэсаваных у 1930–40 гады мінулага стагодзьдзя вядомых беларускіх пісьменьнікаў і навукоўцаў.

Прысутныя міліцыянты ўдзельнікам ланцуга не перашкаджалі.

30 кастрычніка, *Берасьце*. Сябры Берасьцейскай асацыяцыі ахвяраў палітычных рэпрэсіяў сабраліся на Трышынскіх могілках горада. Менавіта тут усталяваны помнік тым, хто пацярпеў ад камуністычнага рэжыму. Каля паўсотні былых вязьняў, што здолелі прыйсьці на могілкі, усклалі кветкі да помніка і памаліліся. Улады праігнаравалі Дзень памяці ахвяраў палітычных рэпрэсіяў. Кіраўнік асацыяцыі **Даніла Нікітчык** зазначыў: „У нас камуністычны рэжым цяпер. А таму ўладам не патрэбныя такія дні. Вось на 7 лістапада яны будуць зьбірацца. Гэта ім даспадобы. А нас яны лічаць праціўнікамі камуністычнага рэжыму”.

Даніла Нікітчык таксама паведаміў, што апошнім часам скасаваныя амаль усе льготы былым палітычным вязьням, якіх засталася на Берасьцейшчыне ня больш за дзьве сотні чалавек.

30 кастрычніка. Жыхар Чэрвеня **Альфрэд Шутаў** сьведчыць, што ведае як мінімум два афіцыйна не названыя месцы пахаваньняў расстраляных НКВД людзей. Першае месца — колішняя перасьельная тума ў Чэрвені, другое — грамадзянскія могілкі недалёка ад турмы.

Старыя гарадзкія могілкі месцяцца таксама непадалёк ад будынку колішняй перасьельнай турмы — адзінага ў Чэрвені помніка архітэктуры XVIII стагодзьдзя. Цягам трыццаці гадоў аж да прыходу немцаў за сьценамі турмы расейцы праводзілі расстрэлы людзей. Сьведчыць чэрвенец Альфрэд Шутаў, чый дом стаіць насупраць могілак: „Каго расстрэльвалі, таго выносілі на край могілак і там закопвалі. Вайсковая частка стаяла там. Дык мы хадзілі кулі

капаць. І вось, калі я наткнуўся на жаночае цела, адключыўся поўнасьцю: ні есьці, ні спаць... Я сам сваімі вачыма бачыў, і сваімі рукамі адкапаў”.

У дзень, калі савецкія войскі пакінулі Чэрвень, а нямецкія яшчэ не ўвайшлі ў горад, Альфрэд з сябрамі залезлі ў будынак турмы і убачылі мноства забітых людзей. Чэрвень — колішні Ігумен — называюць другімі Курапатамі. У ваколіцах горада ня менш за пяць месцаў масавых пахаванняў ахвяраў сталінскіх рэпрэсіяў. На іх усталяваныя памятныя знакі. У той жа час, на месцы, якое паказаў Альфрэд Шутаў, сёння хаваюць людзей, а таксама езьдзяць аўтамабілі, бо побач дарога.

Пра месца расстрэлаў сьведчыць яшчэ адзін сталы жыхар Чрэвеня **Ўладзімер Даражук**: „Пасьля вайны быў ларок другаснай сыравіны. Пацаны тут выкопвалі косткі і насілі здавалі ў гэты ларок. І там атрымлівалі грошы на марозіва й цукеркі”.

31 кастрычніка А. Лукашэнка падпісаў закон аб свабодзе веравызнаньняў і рэлігійных арганізацыяў. Гэты закон прадстаўнікі рэлігійных меншасцяў, а таксама міжнароднай грамадзкасці прызналі дыскрымінацыйным, бо ён аддае перавагу чужой рускай праваслаўнай царкве і стварае перашкоды ў дзейнасці для іншых рэлігійных канфесіяў, католікаў і пратэстантаў (якіх разам больш за праваслаўных). У прыватнасці, ён уводзіць цензуру рэлігійнай літаратуры, 20-гадовы ценз для рэгістрацыі рэлігійных аб’яднанняў, забараняе багаслужбы ў прыватных памяшканьнях, павялічвае да 20 колькасць неабходных для рэгістрацыі грамады вернікаў.

31 кастрычніка ў Магілёўскім дзяржаўным унівэрсітэце імя Аркадзя Куляшова адбыўся „круглы стол”, дзе была прадстаўленая новая канцэпцыя гістарычнай адукацыі ў Беларусі. Яе стваральнікі рэзка крытыкуюць гісторыкаў-адраджэнцаў. Новая канцэпцыя была ўхвалена як „правільны нацыянальна-дзяржаўны падыход” да гісторыі краіны. Альтэрнатыўнага ёй погляду на магілёўскім „круглым stole” выказана не было.

На „круглы стол” у Магілёўскім дзяржаўным унівэрсітэце сабралі прадстаўнікоў катэдраў гісторыі ўсіх беларускіх унівэрсітэтаў на чале зь міністрам адукацыі краіны **Пётрам Брыгадзіным**. Адзін з аўтараў гэтай канцэпцыі, якая прапанаваная сёння для абмеркаваньня — дацэнт **Трашчанок Якаў Іванавіч**. Яму больш за 70 гадоў. Ён піша падручнік „Гісторыя Беларусі” па просьбе А. Лукашэнкі, які ў свой час быў у яго студэнтам. Гістарычная канцэпцыя Якава Трашчанка рэзка крытыкуе „нацыянал-радыкальныя погляды” на гісторыю Беларусі. Ён лічыць, што пра беларускую дзяржаўнасць можна казаць толькі ў зьвязку з 20-м стагодзьдзем і БССР, а ўласна беларускі народ ратавала, паводле ягонага меркаваньня, толькі праваслаўная царква.

Кіраўнік Інстытуту гісторыі Нацыянальнай акадэміі навук прафэсар **Сташкевіч** ухваліў „гістарычную канцэпцыю” Якава Трашчанка і вызначў ягоны падыход як „правільны нацыянальна-дзяржаўны”.

Правільныя пазыцыі гісторыкаў, паводле Трашчанка і Сташкевіча — гэта, напрыклад, лічыць Кіеўскую Русь крыніцай нараджэньня беларускага народу і не вызначаць Вялікае княства Літоўскае як беларускую дзяржаву.

Пытаньні і выступы ўдзельнікаў „круглага стала” тычыліся ня сутнасці новай „канцэпцыі” гістарычнай навукі, а яе дэталі. На абмеркаваньне было запрошанае вельмі вузкае кола навукоўцаў — менавіта тыя людзі, якія ня стануць спрачацца і падтрымаюць „нову канцэпцыю”. Таму ўсё мерапрыемства выглядала хутчэй як фармальнасць.

(Рэдакцыя „Бел. Вед.”; Інфармацыйная камісія Кансэрватыўна-Хрысьціянскай Партыі — БНФ; Прэс-служба Кансэрватыўна-Хрысьціянскай Партыі — БНФ)

ДРЭННАЕ СТАНОВІШЧА Ў ІНФАРМАЦЫІ

Праўдзівай і дакладнай інфармацыі пра тое, што адбываецца ў Беларусі, ёсьць там вельмі няшмат, паколькі ідзе сплянаваная вайна за валоданьне Беларусіяй, якую вядзе, у асноўным, расейскі КГБ, што поўнасьцю захапіў уладу ў Расеі і таксама ў Беларусі. Арганізаваныя сілы беларускай

незалежнасьці ня могуць эфэктыўна ўплываць на інфармацыйныя цяжэньні з прычыны рэпрэсіўнай палітыкі антыбеларускага рэжыму і адсутнасці сваіх СМІ. Таму на паверхні плавае прапагандная дэзінфармацыя, інфармацыйнае аматарства (з прымітыўнай падачай падзеяў) і псэўдаінфармацыя, калі замоўчваецца (альбо падмяняецца) сутнасць і падаюцца пэрэфэрыяны дзеянні і значэньні. (Тыповы прыклад — беларуская рэдакцыя радыё „Свабода”). У гэтакіх абставінах інфармацыя пра падзею залежыць ад таго, хто піша і распавядае.

23 сакавіка я глядзеў у Вільні тэлэрэпартаж Менскага тэлебачаньня аб сьвяткаваньні Дня Незалежнасьці. Пра Дзень Незалежнасьці — ні слова. Паказвалі кадры, як АМАП (спэцыяльная міліцыя для здушэньня дэманстрацыяў) наступае на тлум людзей пад *Бел-Чырвона-Белымі сьцягамі*. Людзі ўпіраюцца, шчапіўшыся за рукі, і бязгучна варушаць губамі. (У рэальнасці сьпявалі Беларускі гімн „Магутны Божа”). Гук выключаны. На фоне „карцінкі” асуджальна-пракурорскі голас дыктара, які паведамляе, што вось гэта „адшчапенцы”, якія вышлі на дэманстрацыю, каб падтрымаць... „амэрыканскую агрэсію ў Іраку”.

Далей, быццам незарок, запяняюць на вуліцы гэтакага „простага чалавека”:

— Як вы адносіцеся да гэтых людзей, што падтрымліваюць вайну ў Іраку?

— Ды як вам сказаць, — адказвае па-расейску „просты чалавек”, — можа гэта ўвогуле ня людзі.

Потым пытаюць дзябелую рускую „жэншчыну” (з выгляду — афіцёрскую жонку):

— Як вы адносіцеся ... і г.д.

— Да это вообще не люди, — ківае „жэншчына” ў бок дэманстрантаў.

Гэтак робіцца „інфармацыя” ў лукашэнкаўскіх сродках масавай прапаганды.

Радыё „Свабода” таксама падрыхтавала свой звыклы інфармацыйны кіч. „Нібыта інфармацыя” заключалася ў тым, што „апазыцыя” сабралася ля паштамту ў Менску (хаця там якраз былі тыя, што змагаюцца з так званай „апазыцыяй”) у колькасці некалькіх сот чалавек і што міліцыя арыштавала людзей. Удакладненьні — не істотныя. Адным словам — „апазыцыя”. (Якраз як той салдат у расейскага пісьменьніка Льва Талстога. „Служыў я, — кажа, — у горадзе Горадні, дык там народ усё ня наш, ня рускі, адным словам — басурманы.”)

Нядаўна ў Кліўлендзе я быў сьведкам размовы нашых кліўлендзкіх сяброў пра інфармацыю ў красавіцкіх нумары „Беларуса” аб сьвяткаваньні 25 Сакавіка на Бацькаўшчыне. „Чаму такі непрыхільны тон і усё ахаяна? Так пра Сакавік пішуць толькі чужыя людзі”, — абураліся ў Кліўлендзе.

Прычына тут відавочная. „Уласны карэспандэнт” „Беларуса” чэрпаў, як відаць, інфармацыю з рускамоўнага так званага „незалежнага” друку на Беларусі (які ў асноўным антыбеларускі) і, адпаведна, трапіў пад уплыў ацэнак і стылю гэтага друку, для якога няма на Беларусі нічога сьвятога і нічога вартага павагі (і нічога свайго).

Паведамленьне ў газэце „Беларус”, на жаль, тыповае інфармацыйнае аматарства. Карэспандэнт піша так, быццам Беларусь вольная дэмакратычная краіна, ён нібы зваліўся зь Месяца і ня ведае, што адбываецца ў гэтай краіне. Таму і напісаў, што ўсё нібыта дрэнна арганізавалі, усё было кепска, кепска зьбіраліся („хтосьці ў раёне Галоўпаштамту, хтосьці ля Чырвонага касцёлу”), што „акцыі прайшлі краіне няўдала”, „найгоршае сьвяткаваньне” і г.д., што „калісьці (!?) самае галоўнае нацыянальнае сьвята зьбіралі дзясяткі тысячаў”...

А вінаваты, маўляў, ва ўсім грамадзкі Аргкамтэт, які „ня здолеў”, „не аб’яднаў” і г.д.

Тым часам у сапраўднасьці становішча іншае і іншыя прычыны цяжкасьцяў. Гэта кожнаму мусіць быць зразумела.

Сродкі масавай інфармацыі ў Беларусі даўно сталі прыладай маніпуляцыяў і жывуць асобна ад рэальнасці па сваіх патрэбах і інтарэсах (дарэчы, зьольшага, як і ва ўсім сьвеце), ператварыўшы інфармацыю ў своеасаблівы жанр палітычнай (ці прадпрымальніцкай, бізнэсавай) дзейнасці. І ў гэты „жанр” (які існуе па сваіх законах) падбіраюць рэальнасць.

Акцыя 23-га сакавіка не была дазволена рэжымам на плошчы Незалежнасці. Ва ўсіх прылеглых дварах і вуліцах стаяла поўна крытых машынаў са „спэцназам” і „амапам”. Усе хады-выходы былі перакрытыя. Чакалі дэманстрантаў. У такіх выпадках людзей хапаюць звычайна на падыходзе да пляцу. Кідаюцца на гук беларускай мовы, альбо на групы, альбо калі хто нясе доўгі скрутак (сцяг) і г.д. Таму дэманстранты збіраюцца звычайна ў розных месцах, каб дэзарыентаваць міліцыю, і потым злучыцца. (Нават такія простыя рэчы, аказваецца, невядомыя былі нашаму карэспандэнту).

У такіх умовах *Кансэрватыўна-Хрысціянская Партыя* — БНФ ня можа прымушаць выходзіць на дэманстрацыю ўсіх фронтаўцаў. Бо гэта значыць, што трэба йсці пад палкі, пад дубінкі, на пабіццё і зьнявагу, „на пасадку”, пад арышт, пад непамерны штраф і г.д. І людзі (хто рашыўся) йдуць сьведама, каб падняць сьвяты Беларускі Сцяг, каб адзначыць Дзень Незалежнасці і засьведчыць сваёй ахвярнасьцю, што Беларусь жыве, што жыве Ідэя і Дух. Гэта ўчынак. Таму выходзяць ня тысячы, а сотні. Вядома, гэта сьведчыць пра прыгнечаны стан грамадства. Але так ёсць на сённяшні дзень. І гэта зусім не азначае, што так будзе заўсёды.

Пры гэтым падсылаюць правакатараў (звычайна — агентуру з асяроддзя „дэмакратаў”), каб справакаваць нападзеньне міліцыі і пабіццё.

23-га правакатары ня мелі посьпеху, але, тым ня менш, міліцыянты схопілі кіраўніцтва і актывістаў, некаторых зьбівалі.

Выдатна, на ўздыме прайшоў юбілейны вечар і канцэрт у гонар 85-й гадавіны БНР, арганізаваны Грамадзкім Аргкамітэтам. (Мне прыходзілася непасрэдна гаварыць з рознымі ягонымі гледачамі.) Асабліва адзначалі, між іншым, узьнёсласьць і беларускі пафас *Зінаіды Бандарнікі*, нашай слаўнай тэлезоркі, якая вяла канцэрт.

У гэтыя ж дні на вельмі добрым узроўні адбылася ўжо другая па ліку штогадовая навукова-практычная канфэрэнцыя „*Ідэалы БНР і Адраджэньне Беларусі*”, падрыхтаваная *Кансэрватыўна-Хрысціянскай Партыяй* — БНФ. Гэтая канфэрэнцыя ёсць тэарэтычная кузья беларускага Адраджэньня. Да яе пачатку быў аддрукаваны зборнік дакладаў 1-й канфэрэнцыі. Рыхтуецца наступны зборнік. Канфэрэнцыя згуртавала пад сваімі ідэямі навуковую эліту беларускага Адраджэньня.

Пра юбілейны сход і выдатны вечар наш нядбалы карэспандэнт выказаўся кепска, а пра навуковую канфэрэнцыю ўвогуле ня ўспомніў. Чаму? Таму што пра яе ня кажа лібэральнае радыё, ня піша так званы „незалежны” друк і не ўспамінае, нават праз зубы, ніякі прамаскоўскі „дэмакрат”, якому вельмі нялюба ўсё гэтае беларускае Адраджэньне і беларускі „нацыяналізм”. Таму робіцца выгляд, што не існуе такой падзеі ў інфармацыйнай прасторы, і наш карэспандэнт, адпаведна, пра яе ня ведае. Хоць гэтая канфэрэнцыя ёсць істотнай зьявай, бо тут асэнсоўваецца адраджэнскі вопыт з пазыцыяў цяпершчыны, складваецца тэорыя беларускага Адраджэньня, запаўняюцца праблемы, ня зробленыя раней.

Дарэчы, каб дастаць памяшканьне для правядзеньня канфэрэнцыі ці канцэрта, беларусам трэба выцяраць доўгае хаджэньне па пакутах, якое часта заканчваецца нічым, хоць заляў у Менску хапае.

Праца арганізатараў у акупацыйных умовах страху і беззаконья — гэта грамадзянскі чын. Гладка тут не атрымаецца.

Асноўным повадам для ахайваньня юбілею БНР паслужыў той факт, што частка сяброў БНФ (прагматыкі) насуперак рашэньню Аргкамітэта не захацела ўдзельнічаць у сумесным мітынгу ў нядзелю 23-га і сабралася вечарам 25-га. Хоць адасобленне выклікала нараканьні, але вялікай шкоды яно не зрабіла з прычыны нямасавасьці акцыяў. Абходы ўгодкаў БНР доўжацца, як правіла, у Менску некалькі дзён, арганізоўваюцца розныя мерапрыемствы (выставы, канцэрты, мітынгі, шэсьці, канфэрэнцыі і г.д.).

* * *

Падсумоўваючы свае заўвагі, адзначу, што паварот газэты „Беларус” тварам да падзеяў у Беларусі і выкарыстаньне інфармацыйных магэрыялаў з Бацькаўшчыны гэта ёсць станоўчы паварот. Але, па-першае, не павінна забывацца эміграцыйная гэматыка. Яна — асноўная. Па-другое, тут падсьцерагае небясьпека трапіць у палон псэўдаінфармацыі, якая сьведама

створана там і прадукецца групамі арганізаваных імітатараў (тыпу „хартыі”, БДГ, „Белорусская газета” і г.д.), якія запрудзілі палосы, эфір, інтэрнэт і нават палітычную фразеалёгію.

У гэтакім становішчы ад падману ніхто не гарантаваны. Але варта было б выстаўляць рэпарцёрам пэўныя патрабаваньні (агульныя для эміграцыйнай журналістыкі) і ставіць канкрэтныя задачы. Бо нават звычайны рэпартаж у складаных палітычных абставінах не такая лёгкая справа, як, магчыма, можа здавацца тым, хто бярэцца за гэты занятак.

Зянон ПАЗЬНЯК

14 траўня 2003 г., Нью-Ёрк

ФЭСТ - 2003 У СЬВІСЛАЧЫ

26 кастрычніка па ініцыятыве Горадзенскага аддзела ГА „Фонду імя Льва Сапегі” ўжо сёмы год адзначаецца гістарычная падзея — паўстаньне пад кіраўніцтвам *Кастуся Каліноўскага*. У гэтым годзе на сьвяткаваньне запрошаны былі прадстаўнікі *Таварыства Беларускай Культуры з Летувы*, якія ахвотна запрашэньне прынялі, каб ушанаваць памяць герояў паўстаньня 1863 году.

Сьвята пачалося ў Сьвіслачы, дзе пад *Бел-Чырвона-Белымі сьвягамі*, ўдзельнікі прайшлі па горадзе да магілы *Віктара Каліноўскага* — старэйшага брата і настаўніка Кастуся. Затым накіраваліся да помнікаў *Кастусю Каліноўскаму*, устаноўленых сіламі і сродкамі беларусаў-патрыётаў. Сябры *Таварыства братаў Каліноўскіх* выступілі з прамовамі. Цікава распавяла пра жыцьцё Каліноўскіх праўнучка Віктара Каліноўскага, 16 гадовы ўнук якой жыве ў Чэбаксарах называецца Кастусь Каліноўскі, валодае беларускай мовай і характарам, падобным на свайго продка.

Са Сьвіслачы ўдзельнікі накіраваліся ў *Якушоўку*, былы фальварак Каліноўскіх. Тут захаваўся падмуркі дома Каліноўскіх, а цяпер намаганьнямі сяброў і прыхільнікаў *Таварыства* пастаўлены 6 мэтровы мэталёвы крыж і камень-валун з памятным надпісам. Тут перад прысутнымі выступілі старшыня фонду „імя Льва Сапегі” *Уладзімір Хільмановіч*, старшыня ТБК *Хведар Нюнька* і іншыя ўдзельнікі фэсту.

Пасья афіцыйнай часткі ў Белаежскай Пушчы гасьцей чакаў пачастунак пры вогнішчы і выступленьні песьняра зь Менску *Зьміцера Сідаровіча*.

Сярод удзельнікаў і гасьцей былі старшыня *Таварыства братаў Каліноўскіх* *Анатоль Валюк*, рэдактар часопіса „*Свой лад*” *Віктар Сазонаў*, энтузіяст-краязнаўца *Алесь Талерчык*, журналіст *Паўла Мажаўка*, мастак *Алесь Пушкін* і інш.

Хведар НЮНЬКА

ПРЭС-РЭЛІЗ

(наводле „*Народнай Волі*”, „*Нашай Свабоды*” і радыё.)

ЧЭРВЕНЬ — 2002 г. (працяг з №4(50) 2003 г.)

■ 8 чэрвеня „*Народная Воля*” надрукавала інтэрв’ю з **Янам Марынусам Віерсмай**. Галандзец, дэпутат Эўрапарлямэнту, ачольвае групу па сувязях ЭП з Украінай, Малдовай і Беларусью. Мы прачыталі, што сп. Віерсма спачувае нашаму народу, які „дастойны лепшага жыцьця і права прымаць рашэньні, як гэта робяць усе эўрапейцы.” Нават даведаліся, што „беларусы **могуць быць эўрапейцамі**”. (Гэта ён думае, што нам кампліменты гавора.)

Застаецца спытаць парлямэнтара, знаўцу беларускай душы: няўжо гэта эўрапейцы, значыцца, так званыя „простыя людзі” прынялі рашэньне здаваць Беларусь у расейскую імперыю (чым як раз і займаецца сп. Віерсма і яму падобныя)? Дарэчы, Расея згадваецца ў даволі аб’ёмістым тэксьце толькі аднойчы: „У Расеі эканамічныя працэсы зараз больш празрыстыя, больш адкрытыя”, — пераконвае нас наш галандзкі дабрадзей.

Ну дык узялі б ды й далучылі сваю мікраскапічную Галаяндью да такога прагрэсіўнага і празрыстага гіганта, увайшла б на правах Башкірыі і Тувы ў адкрытае расейскае грамадства. А мы паназіралі б з боку за ходам экспэрымэнту.

■ БТ паказала, а друк напісаў пра плённую працу прадстаўнікоў

Парляманцкай Асамблеі Рады Эўропы (ПАРЭ) у лукашэнкаўскіх нелегітымных палатках (як казалі ў 1917 годзе, — „свершлось!“). 11 чэрвеня немец *сп. Вольфганг Бэрндт*, спэцдакладчык палітсавету камітэту ПАРЭ па Беларусі (яшчэ адзін знаўца беларускай душы), шчыраваў на сустрэчы „сэмінары“ з кіраўніцтвам палатак. Лябедзку ды іншых „апазыцыйных барацьбітоў-герояў“ эўранемцы на „сэмінар“ нават не запрасілі. Дарчы, сваю „эўрапейскую“ нібыта КНГ АБСЭ ў Менску, якую Лукашэнка па камандзе з Масквы бесцырымонна вытурвае зь Беларусі, яны нават не наведалі. Вырысоўваецца цікавая камбінацыя: КНГ АБСЭ на чале з незабыўным тэўтонскім рыцарам выведкі і дыпляматыі **Гансам Вікам** абвешчана палітычным маўрам, які выканаў сваю справу і можа сыходзіць. Подлугу справу па здачы Беларусі ў расейскую няволю (па іхнаму, па-эўранямцку гэта называецца „рэінтэграцыя“) працягне група ПАРЭ на чале з Бэрндтам.

■ З пачатку 2002 г. спажывецкія цэны ў Беларусі павялічыліся на **18,6%**. На ўвесь год урад і Нацбанк прагназавалі павышэньне цэнаў на **20-27%**.

Пецярбургскі саміт СНД у сярэдзіне чэрвеня падарыў некалькі беларускіх сэнацыяў. Пуцін, як гром з яснага неба, абвесьціў „інтэграцыю“ з Беларуссю „дзейнасьцю вярнуць непрыемнасьці“. А потым раптам дадаў пра „50% населеныя, якія выказаліся за захаваньне суверэнітэту Беларусі, яе тэрытарыяльнай цэласнасьці, самастойнасьці“. Крамлёўскі конь сваімі контурамі надта нагадвае таго, траянскага. У Менску адразу зьявіўся новы „канюшы“ — **Міхаіл Марыніч**, экс-пасол, дэпутат ВС-13, экс-кандыдат у прэзыдэнты ад намэнклятурнай „апазыцыі“. Ды ня проста зьявіўся, а ў выглядзе партрэта паміж Пуціным і Лукашэнкам (такога мы ня бачылі даўно). Канюшы заявіў пра „подлинную интеграцию наших стран“. У кожнага з іхнай нэатаргавіцкай канфэдэрацыі яна „подлинная“ — у правага **Лябедзкі**, яблычнай **Абрамавай** і г.д. Паводле дзеючых законаў такія дзеянні і заявы кваліфікуюцца як **дзяржаўная здрада**.

■ 12 чэрвеня дзяржсакаратар ЗША *Колін Паўэл* сустракаўся з міністрам замежных справаў Расеі Ігарам Івановым. На прэс-канфэрэнцыі Паўэл паведаміў, што звярнуўся праз Іванова да расейскага кіраўніцтва з патрабаваньнем „выкарыстаць свой уплыў, каб вырашыць праблемы, што ўзьніклі паміж Беларусіяй і АБСЭ“. Іванова ў сваю чаргу тлумачыўся, што „Беларусь мае патрэбу ў супрацоўніцтве з міжнародным грамадзтвам“.

Няўжо дайшло да амэрыканцаў, хто насамрэч вызначае знешнюю палітыку Лукашэнка?

■ Тэрмінова выплаціць заробак — такое патрабаваньне паставілі свайму кіраўніцтва механізатары саўгаса „Лепельскі“ Лепельскага раёну. Стыхійны страйк пачаўся раніцай, калі рабочыя, якія не атрымлівалі заробкаў з сакавіка, адмовіліся распачынаць працу. Такі ж страйк правялі й мэханізатары калгаса „Дрыбінскі“ Дрыбінскага раёну. Начальства адразу ж паабяцала грошы выплаціць.

■ Згаданы вышэй **Вольфганг Бэрндт**, вярнуўшыся ў Страсбург разам са сваёй дэлегацыяй эўрапарлямантароў пасьяя наведваньня Беларусі 10-12 чэрвеня, зрабіў адмысловую заяву. Заява мае некалькі сапраўдных прыкладаў стылю бюракратычнага рамантызму. Ну як вам прапанова гэтага супляменьніка Гэтэ і Шылера: прымяняць у адносінах да Беларусі стратэгію **націску і дыялёгу адначасова**... Тут процьма матар’ялу ня толькі для псіхіятра, але і для крымінальнага следчага (наконт гвалтаўніка, які здзяйсняючы гвалт, яшчэ й наладжвае дыялёгі са сваёй ахвярай). Sturm und Drang (Бура і Націск — традыцыйная назва стылістычнай плыні ў мастацтве і літаратуры нямецкага рамантызму) даўно зацьвердзілася як агульнаразумелы тэрмін ва ўсіх мовах. Таксама як і Drang nach Osten, Nacht und Nebel, Hitler kaputt... Немцы паўсюдна забываюцца, што наш народ заўсёды адкрыты сьветлым уплывам вялікай германскай культуры і гатовы да творчага дыялёгу (дастаткова ўспомніць гравюры Скарынаўскай Бібліі, натхнёныя шэдэўрамі Альбрэхта Дзюрэра).

Але беларусы таксама ня раз білі і гналі са сваёй зямлі нямецкіх захопнікаў. І забывацца пра гэта нясьлед.

Партайгэносеэ Бэрндт прадоўжыў сваю лекцыю па беларусазнаўству прызнаньнем, што ізаляцыя не зьяўляецца правільнай стратэгіяй для краіны, у якой „назіраецца сапраўдны дэфіцыт дэмакратыі“...

Вось гэта стыль, вось гэта пафас! А мы думалі, бывае толькі дэфіцыт

тавараў і паслуг, як казаў „Пражэктар перастройкі“ гарбачоўскіх часоў. Цяпер так мудрагеліста (відаць, каб ніхто не здагадаўся) у эўрапалітыкаў называецца кэргэбісцкая дыктатура ў Беларусі.

■ 25 чэрвеня Вольфганг Бэрндт выступіў ужо са справаздачай пра свой візыт у „краіну дэфіцыту“. Ён прызнаўся, што канфлікт паміж АБСЭ і ўрадам Беларусі „ўскладніў адносіны Беларусі з міжнароднымі арганізацыямі“. Але мяркуючы па далейшых выказваньнях Бэрндта, гэтае ўскладненьне няк не закранула ягоную Парляманцкую Асамблею Рады Эўропы. Вось што ён даклаў пра наладжаны ім „сэмінар“ у нелігітымнай лукашэнкаўскай палатцы прадстаўнікоў: „Нашай мэтай на гэтым сэмінары было паказаць, што неабходна эфэктыўна падтрымліваць намаганьні **нашых калег у Нацыянальным сходзе Беларусі**. Мы павінны працягваць гэтую працу з тым, каб (наколькі можна) актывізаваць іх і дамагчыся таго, што разьвіцьцё **дэмакратычных структураў** будзе сканцэнтравана на пазытыўных аспектах. Гэта дае нам магчымасьць паступова перайсьці да новых структураў у Беларусі, адкрыць новыя магчымасьці, якія дазваляць больш упэўнена глядзець у будучыню“.

Відаць, фармулёўку з „дэфіцытам“ зразумелі ня ўсе, а многія з ёй не пагадзіліся ды прымусілі Бэрндта даклад перапісаць. У чыставіку, як бачым, лукашэнкаўская самазванчая камарыльля сур’ёзна кваліфікуецца як „нашыя калегі“, а дыктатарская, не прызнаная нідзе ў цывілізаваным сьвеце „палатка“ зьмешчаная сярод „дэмакратычных структураў“.

Мой бацька, які юнаком прайшоў праз савецкія і нямецкія лягеры зьнішчэньня, успамінаў, што сярод немцаў-ахоўнікаў здараліся ня толькі садысты. Былі таксама проста людзі, якія мэтадычна выконвалі загады, ведалі свой абавязак ды з упэўненасьцю глядзелі ў будучыню, дзе не было месца „непаўнаватарасным беларусам“ — гэта якраз і быў „пазытыўны аспект“ нямецкага „парадку“. Потым, падчас працэсаў яны, праўда, казалі, што гэта Гітлер ва ўсім вінаваты, што «время было такое»...

■ За шчыраваньнямі свайго столаначальніка не адстаў сам старшыня Парляманцкай Асамблеі Рады Эўропы **Пэтэр Шьдэр** — зноў немец (як у старым кіно пра вайну)! Гэты выказаў у Страсбургу спадзяваньне, што Беларусь «змога выканаць усе ўмовы дзеля ўступленьня ў сябры Рады Эўропы. Беларусь — эўрапейская краіна і, як вынік, яна павінна быць у Радзе Эўропы». Немцы сьляшаюцца легітымизаваць лукашэнкаўскі рэжым, выконваючы ўмовы сваёй тайнай змовы з расейцамі па зьнішчэньні Беларускай дзяржавы ў абмен на свой Калінінград-Кёнігзбэрг.

■ І гэта яшчэ ня ўсё пра ПАРЭ. 28 чэрвеня камітэт па юрыдычных пытаньнях і правах чалавека (*цікава, а ці займаюцца там правамі нацыў?*) Парляманцкай Асамблеі Рады Эўропы прыняў рашэньне аб стварэньні спэцыяльнай камісіі па Беларусі. У камісію адразу ж пабеглі записвацца „рускіе товарищи“. Сярод іх эўрапарлямантар з Расеі Фралоў. У пальмянай слабасьці да правоў беларусаў прызнаўся Сяргей Кавалёў, колішні савецкі палітвязьен. Ён заявіў, што захацеў таксама запісацца ў камісію, бо некалі сядзеў у турме „якраз у падначалены генэрала Фралова, які ў той час быў начальнікам УУС Пермскай вобласці, і цяпер тандэм былога зьяноленага і наглядчыка можа адыграць пазытыўную ролю ў працы камісіі“ (!!!). Як казалі ў нас у беліцкім прадмесці — „отэта да-а-а!“ Да гэтага выпадку думалася, што падобнае магчымае толькі ў збачэнскіх кніжках жажлівага жанру...

■ А вось **Мікалаі Кавалёў**, генэрал, да 1998 г. дырэктар ФСБ, выказаўся больш „сацрэалістычна“: „У нас наладжанае ўзаемадзеянне з беларускімі сілавымі структурамі. І інфармацыя можа паступаць ад нашых агентаў па каналах узаемадзеяньня.“ Цяпер падрыўная і шпіёнская дзейнасьць называецца „узаемадзеяннем“.

■ 20 чэрвеня падчас візыту Лукашэнка ў Магілёў загінуў начальнік аддзела аргзабеспячэньня дзяржсакаратарыяту Савета бяспекі Ігар Голубеў. Начальнік упаў з 10-га паверха гатэля „Магілёў“. Людзі ўжо заўважылі, што як толькі „прэзыдэнт“ навідае якую мясцовасьць, там адбываюцца разбуральныя ўраганьні, гінуць людзі.

■ Напрыканцы чэрвеня „істинно руская“ газетка „Мінскі кур’ер“ пазнаёміла наша грамадства (пра нязгоду якога што да крыжажызьдзьвіжання ў Курапатах столькі лямантавалі „незалежная“ прэса ды розныя камітэцікі) з праектам „Солнечного города в Куропатах“. Акупанцыя праекты трэба

разглядаць на акупанцкай мове. Дык вось: „В начале мая началось строительство жилого посёлка „Солнечный“. Он станет весьма престижным местом жительства. Немаловажно, что посёлок — ближайший сосед лесного массива (*маецца на ўвазе Курапацкае ўрочышча, куды аўтары праекту запрашаюць жыхароў на пікнікі і забавы — В.Б.*). Помимо современных элитных коттеджей, здесь появятся медцентр, дом творчества молодёжи, колледж, детсад, крытые теннисные корты, магазины и кафе. Вблизи урочища «Куропаты» будет возведён церковный городок».

На гэты раз ніхто не хвалюецца наконт рэакцыі грамадства. Стала канчаткова зразумела, што сатанінская дарога на курапацкіх магілах — гэта толькі пачатак канчатковага знішчэння нацыянальнай сьвятыні. **Куропаты трэба абараняць ад вандалаў.**

■ У ноч з 24 на 25 чэрвеня ў бары рэстарана сталічнага гатэлю «Плянэта» быў здзейснены напад на першага сакратара пасольства Баўгарыі ў Беларусі **Бойка Боева**. Не названы пакуль міліцыяй дырэктар акцыйнага таварыства ударыў дыплямата і выбіў яму некалькі зубоў. Маскоўскія традыцыі паціху ўкараняюцца ў беларускім жыцці.

■ Пуцінска-лукашэнкаўскае шоў у жанры «вадэвільнага канфлікту» прывабіла аматараў лёгкага жанру на сходзе групойкі, якую ў народзе называюць партыяй Вячоркі. У сваёй заяве партыяцы-прагматыкі выступілі за «добразычлівыя і ўзаемавыгадныя дачыненні з краінамі-суседзямі Беларусі, у тым ліку з Расейскай Фэдэрацыяй». Малайцы, не забыліся выдзеліць і назваць галоўнага «гаранта нашай незалежнасці». Далей у заяве зьмяшчаецца сэнтымэнтальнае прызнаньне ў каханні: «Нарэшце, палітычнае кіраўніцтва Расеі прызнала, што большая частка насельніцтва Беларусі — за незалежнасць, і заявіла пра неамагчымасць спалучэння суверэнітэту з уваходам у «саюзную» дзяржаву. Гэтым пакладзены канец міфу, які доўга эксплуатаваў А.Лукашэнка».

Пасья гэтакага падзьжнага словазлічця павінны былі б ўстаць і засьпяваць хорам нешта з зыканскага рэпэртуару пра Расею. Міфатворчасць *a la opposition*, як бачым, перажывае эвалюцыю і набывае выраблены кшталт.

■ Падчас чэрвеньскіх «дэбатаў» у лукашэнкаўскай палатцы на тэму заканапраекту новага Закона аб веравызнаньнях у Беларусі, вядомы знішчальнік беларускіх літаратурных часопісаў **Касыця** паказаў сябе й па гэтаму пытанню. Ён заявіў, што ў Беларусі 80% насельніцтва праваслаўныя (што на самай справе няпраўда) і таму, маўляў, астанія канфэсіі не павінны мець роўныя правы з РПЦ. А вось галоўны чэкст Беларусі **Уладзімір Ягораў** раптам зачытаў заключэнне свайго КГБ, у якім папярэджваў пра магчымую дэстабілізацыю сітуацыі на рэлігійнай глебе ў сувязі з прыняццем новага закона. Як на мясцовае КГБ, то гэта вельмі дзіўная заява (тым больш што Закон усё роўна прынялі). Бачна праз беляя ніткі, як перад канчатковым актам здачы Беларусі расейскай імперыі кэжэбісцкі рэжым імкнецца ўцягнуць беларусаў у міжканфэсійныя скалоты і канфлікты, каб адцягнуць увагу і сілы грамадства ад галоўных падзеяў.

ЛІПЕНЬ — 2002

■ 2 ліпеня 30 членаў фашыстоўскай расейскай арганізацыі РНЕ прайшлі маршам па вуліцах Горадні. Міліцыя паводзіла сябе пасьўна. На пытанні людзей адказвалі: „Прыехалі госьці з Расеі і Ўкраіны, ідуць па ходніках”.

Фашысты ішлі ў чорных уніформах з нацыскай сымволікай.

■ 4 ліпеня прэм’ер-міністар Чэхіі **Мілаш Зэман** выступіў з патрабаваньнем спыніць пераслед журналістаў „*Пагоні*”. Гэтую заяву распаўсюдзіла прэс-служба ўраду Чэхіі.

■ За першае паўгоддзе сёлета плата за кватэру павялічылася ў **3,45** разоў (за ўвесь 2001 г. — на **38,5%**), плата за ліфт — у **4,42** разы (за 2001 г. — у **1,85** разоў). Гарачая вада падаражэла ў **2,21** разы.

■ Час ад часу беларускія журналісты падаюць інфармацыю пра новую хвалю беларускай эміграцыі. Вось якой убачыла яе, напрыклад, Марыя Левацка: „За час, што я знаходзілася за мяжой, не сустрэла ніводнага беларуса, каго хваляваў лёс краіны. Ніхто з маіх знаёмых суайчыннікаў ня меў ніякага дачынення да апазыцыйнага руху ў Беларусі і не цікавіўся палітычнымі падзеямі. Таму і суразмоўцы яны адпаведныя. Акрамя пытання „Якое ў вас там надвор’е?”, і абмяркоўваць зь ім няма што. Гэта людзі, якія трапілі ў Эўропу выпадкова, набыўшы за грошы надуманыя „гісторыі” і адпаведныя паперы ў самых міліцыянтаў, якія іх нібыта катавалі падчас рэпрэсіяў супраць апазыцыі”.

■ Паводле звестак лябараторыяў санэпідэслужбы Беларусі, да 9,9% глебаў нашай краіны знаходзяцца ў зоне забруджвання прамысловых прадпрыемстваў і транспартных магістраляў, а таксама ў месцах прымянення пэстыцыдаў і мінэральных угнаенняў. Яны ўтрымліваюць павышаную канцэнтрацыю соляў цяжкіх мэталю.

Валеры БУЙВАЛ

Віцебскія змагары.

ПАВЕДАМЛЕНЬНЕ

„Беларускія Веды” — адзіны беларускі часопіс (бюлетэнь) адраджэнскага кшталту. Выдаецца з 1996 г. З 2000-га году — выключна на ахвяраванні беларусаў за мяжой (найперш — новай эміграцыі), беларускіх арганізацыяў і, дзякуючы ахвярнай працы рэдакцыі ды сяброў Фронту і Кансэрватыўна-Хрысьціянскай Партыі — БНФ.

„Беларускія Веды” выходзяць ужо ўсё радзей і радзей. Далучайцеся да дапамогі на выданьне „Беларускіх Веды”. Ад гэтага залежыць друкаваньне бюлетэня.

(Рэдакцыя)

ЗЬМЕСТ

1. Віцебскія змагары <i>Інфа</i>	1
2. Мэмарыяльныя абходы на Дзяды. <i>В. Буйвал</i>	2
3. Пінчукі адзначылі Дзяды. <i>Я. Шатохін</i>	3
4. 83-я ўгодкі Слуцкага Збройнага Чыну. <i>В. Буйвал</i>	3
5. Беларусь пад акупацыяй: Жыцьцё для Беларусі. <i>Г. Палачаніна, Л. Міхалюк</i>	4
6. Патрабаванні грамадзянаў Беларусі да ўладаў Расеі	10
7. Лапідарныя цытаты. <i>Т. Ракса</i>	11
8. Забаранілі Беларусі Гумантарны Ліцэй. <i>М. Ваньковіч</i>	12
9. Ціснуць	12
10. Хроніка парушэнняў правоў беларусаў	12
11. Дрэннае становішча ў інфармацыі. <i>З. Пазыняк</i>	17
12. Фэст-2003 у Сьвіслачы. <i>Хв. Нюнька</i>	18
13. Прэс-рэпіз. <i>В. Буйвал</i>	18
14. Паведамленьне	20
15. Зьмест	20

Беларускія Веды

Беларускае выданьне

У супрацоўніцтве зь Беларускай Выдавецкай Таварыствам ў Амэрыцы

Рэдакцыя: Зьіон Пазыняк, Галіна Палачаніна

Адрас рэдакцыі: 02-017 Warszawa, Al. Jerozolimskie 125/127

тэл./факс: (+48 22) 628 76 73